

Szent István Király Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI

Műismertetések a zeneiskolai zeneirodalom tantárgy első évfolyamához

1. rész: Barokk és klasszika

Tartalomjegyzék

Nyár-kánon	3
Pachelbel: Kánon (1680)	4
Albinoni: Adagio	6
Johann Sebastian Bach: Air a D-dúr szvitből (1729/31)	7
Johann Sebastian Bach: Badinerie a h-moll szvitből (1738-9).....	8
Johann Sebastian Bach: d-moll toccata és fuga (1708 előtt?)	9
Bach-Gounod: Ave Maria (1722/Bach, 1853/Gounod)	11
Georg Friedrich Händel: Halleluja kórus a Messiás c. oratóriumból (1742).....	12
G. F. Händel: Largo a Xerxes c. operából (1738)	14
Antonio Vivaldi: A négy évszak (1725).....	16
Pergolesi: Stabat mater (1736).....	19
Gluck: Boldog lelkek tánca az Orfeusz és Eurydiké című operából (1762).....	22
Haydn: G-dúr „Dobütés” vagy „Meglépetés” szimfónia II. tétel No. 94. (1791)	24
Mozart: Egy kis éji zene K. 525. (1787).....	26
Mozart: d-moll zongoraverseny K. 466. (1785)	27
Mozart: Török induló (1784)	28
Mozart: g-moll szimfónia I. tétel K.550. (1788)	29
Mozart: Varázsfuvola (1791) Az Éj királynőjének áriája	30
Mozart: Requiem (Gyászmise) K.626. d-moll (1791).....	32
Beethoven: Holdfény szonáta I. tétel (1801)	33
Beethoven: Für Elise (1810)	35
Beethoven: V. szimfónia c-moll op. 67. (1804-8) Bemutató: 1808.....	36
Schubert: Dalok	37
Schubert: A-dúr zongoraötös „Pisztráng” D.667. (1819).....	40
Schubert: „Befejezetlen” szimfónia, h-moll D.759. (1822).....	41

A középkorban a 12-13. században kezdett a többszólamú zene igazi virágzásnak indulni. Korábban több száz éven át a templomokban egy szólamban szólt a fohász (a templomon kívüli zenéről nem sokat tudunk), és a többszólamú tételeket a 10. századtól kezdve a tehetségesebb kórustagok rögtönözték, nem kottázták le.

A Nyár-kánon, melynek kéziratát a British Múzeumban őrzik (Fornsete szerzetes valószínűleg csak lejegyzője volt a darabnak, nem pedig szerzője), az egyik legegyszerűbb, de a korban nagyon elterjedt többszólamú szerkezetet mutatja: KÁNON.

„A kánonban az egymás után belépő szólamok valamilyen szempont szerint következetesen, leggyakrabban ugyanarról a kezdőhangról utánozzák egymást. Így bontja ki a középkori angol *Nyár-kánonban* két alapot adó szólam fölött négy szólam a dallamot: „*Sumer is icumen in...*”, illetve (Kerényi György átköltésében) „*Künn a fákon újra szól a víg kakukk madár...*”

<http://foldesimre.hu/oldal.asp?id=23>

Figyeld meg, hogy valójában két harmónia, hármashangzat váltakozását halljuk:

c-e-g és d-f-a

Hallgasd a ritmust is!

A 6/8-os löktetésben a trocheusok (tá-ti) jól érzékeltetik a 12-13. század ritmusvilágát: ebben a táncritmusban löktetett egész Nyugat-Európa!

Itt hallgathatod meg, miközben a kottát is figyelheted:

<https://www.youtube.com/watch?v=b4FU8yz4BYY>

Nyár-kánon

JOHN OF FORNSETTE: NYÁR KÁNON

1240 körül [dzson ov fornszít]

1. 2. 3. 4. 5. 6.

Künn a fá - kon új - ra szól a víg ka-kukk ma - dár.
 Nap - su - gár - ban ú - szik min - den, száll az il - lat - ár:
 Nyár van, nyár! Röp - ke lep - ke száll vi - rág - ra,
 züm - mög száz bo - gár, Lom - bos á - gon csó - kot vált az
 if - jú ger - le pár: Nyár van, nyár van, ka -
 kukk szól már a fák közt: „Ka - kukk, be szép a nyár!”

Alap kánon

Nyár van, nyár van, ka - kukk szól már.

Vaskó András fordítása

Pachelbel a barokk stíluskorszak (melyet 1600-1750-ig szokás behatárolni) középső szakaszának német zeneszerzője volt, dél-német városokban tevékenykedett, mint templomi zeneszerző és organista (Bécs, Eisenach – ez J. S. Bach szülővárosa – Erfurt, Nürnberg). A tehetséges és kiterjedt Bach családdal baráti kapcsolatban volt, Bach testvérei közül többet is tanított zenére, egyiknek keresztapja is lett. De a „nagy” Johann Sebastiannal mindössze egyszer találkozott, legalábbis az írások szerint. Életútja hasonlított Bachéra, ő is organistaként és orgonaszakértőként vált híressé, és művei között nagy számban találunk billentyűs hangszerre írott műveket, és az egyházi zene is része az életműnek. Élete végére olyan hírnévre tett szert, hogy mikor szülővárosában, Nürnbergben megüresedett az egyik legfontosabb templom kántori állása, akkor Pachelbelt pályázat és próbajáték nélkül alkalmazták.

A Kánon (és Pachelbel neve) az 1980 után lett ismert, amikor egy többszörös Oscar-díjas film, az *Átlagemberek* (*Ordinary people*) zenéje lett.

<https://www.youtube.com/watch?v=HQKEdiQ79OM> (trailer)

A kánonból sok felvételt találhatsz, én az alábbi ajánlom, mert barokk-kori hangszereken játsszák, és nagyon szép. erőteljes a basszus szólam, főként azért, mert egy lant is erősíti a csellót és csembalót.

https://www.youtube.com/watch?v=JvNQLJ1_HQ0

A végtelen számú feldolgozásból itt egy rockzenei változat:

<https://www.youtube.com/watch?v=Lv6LkAmFTU>

Johann Pachelbel 1653 -1706

A D-dúr kánont (és a hozzá csatlakozó egyszerű táncot, a 6/8-os Gigue) Pachelbel 3 hegedűre és basso continuóra írta. (A basso continuo a barokk zene jellegzetes basszus-szólama, melyet általában egy cselló és egy cembalo játszott.) A darab érdekessége, hogy ötvöz két fontos barokk technikát: a **kánont**, melyet a 3 hegedűszólam visz, és a **passacagliát**. A passacaglia (más szóval **chaconne**-nak is nevezik) egy olyan variáció-féleség, ahol egy rövid basszustéma ismétlődik makacsul az egész tételben, miközben a többi szólam változik, variálódik. A kottában láthatod, hogy a basszus motívum 2 ütemes, a 3. ütemben lépnek be sorban a hegedűk.

A Pachelbel kánon kezdőütemei:

The image shows the first 16 measures of Pachelbel's Canon in D major. The score is written for Violin 1, Violin 2, Violin 3, and Bass. The key signature is D major (two sharps) and the time signature is 4/4. The Violin parts enter in measure 3 with a half-note melody, while the Bass part provides a steady eighth-note accompaniment from the first measure. The notes in the Violin parts are color-coded: blue for the first four measures, green for the next four, pink for the next four, and orange for the final four.

Figyeld meg, hogy a hegedűszólamok lassú mozgással indulnak, majd egyre apróbb ritmusértékekben mozognak, miközben a tempó változatlan.

A basszus szólamhoz egy állandó, nagyon egyszerű harmóniamenet is tartozik, amit megpróbálhatsz eljátszani a zongorán:

The image shows the piano accompaniment for the Canon in D major. The right hand plays a series of chords (dyads) in D major, while the left hand plays a steady eighth-note accompaniment. The key signature is D major (two sharps) and the time signature is 4/4.

Tomaso Albinoni velencei zeneszerző hobbiként foglalkozott a zeneszerzéssel. Gazdag papírkereskedő családban született, így megélhetése biztosítva volt (legalábbis addig, míg a családi vállalkozás tönkre nem ment). Három műfaj foglalkoztatta: a **szonáta** (2-3 hangszerre írott kamaradarab), a **hegedűverseny** (más néven **concerto**) és az **opera**. Ez utóbbiból 81-et komponált, akkoriban nagy sikert arattak, ma azonban már sehol nem játsszák őket.

Furcsa, hogy pont egy olyan műve teszi manapság ismertté, amelyet nem is teljesen ő írt, hanem kéziratának töredékeiből egy XX. századi zenetörténész, Remo Giazotto állított össze. Ez pedig az Adagio. A darabot 1958-ban adták ki, és rohamosan népszerű lett az inkább romantikus, mint barokk tétel. Filmzenék, átdolgozások készültek belőle.

Így hangzik csellón:

<https://www.youtube.com/watch?v=kn1gcjuhlhg>

így trombitán:

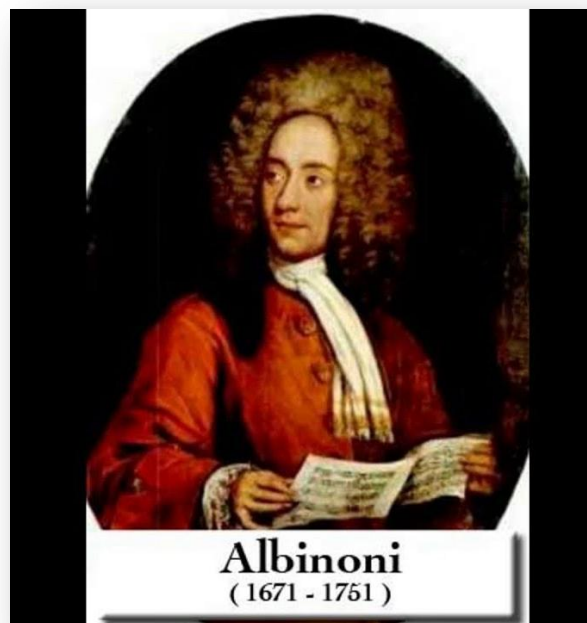
<https://www.youtube.com/watch?v=viQZ28va4KI>

és így a Doors együttes átdolgozásában (és 4/4-ben)

<https://www.youtube.com/watch?v=Bms33Rjj6iY>

nem szól rosszul elektromos gitáron sem:

<https://www.youtube.com/watch?v=6Bijwa01I9c>

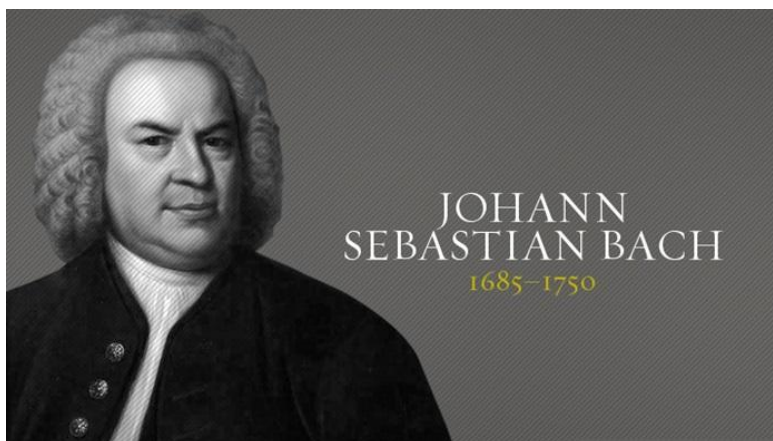
Albinoni nem nagyon tartott kapcsolatot a kor zeneszerzőivel, de pl. Bach nagyra tartotta művészetét, és néhány művét átdolgozta.

Az alábbi linken hallgassatok meg egy **fúgát** (ami egy olyan műfaj, mely a kánon egy összetettebb változata több önálló szólammal), melyet Albinoni egyik szonátájának témájára komponált Johann Sebastian Bach. Albinoni fél évvel élte túl nagyhírű kortársát.

<https://www.youtube.com/watch?v=aQjF0TNsDCK>

És ha igazi Albinoni-zenét szeretnétek hallani, akkor hallgassatok bele az alábbi felvételbe, amely remek, életteli muzsika:

<https://www.youtube.com/watch?v=ODhNU0hi8CU>

A híres tétel Bach négy zenekari szvitje közül a harmadik, D-dúr szvit II. tétele. A **szvitek** a barokk zenében olyan többtételes műfajt jelentettek, amelyben a tételek táncok. Persze ezek a művek nem használati zenének íródtak, tehát nem egy táncteremben táncoltak rájuk, hanem koncertszerű előadásban hangzottak el. Bach zenekari szvitjei például Lipcsében egy kávéház nagyméretű termében kerültek előadásra, ahol a közönség nem csak szellemi táplálékot, hanem ételt és italt is kapott. Az előadók egyetemisták voltak, félprofi zenészek, akik bizonyos alkalmakkor akár negyvenen is lehettek. Bach 1729-ben kezdte irányítani ezt a zenei együttest (mondhatnánk zenekart), a koncertek nagy örömet jelenthettek neki: szviteket, csembalóversenyeket írt a zenekar számára.

A D-dúr szvit trombitákat, timpanit (üstdobot), oboát és vonósokat alkalmaz. Az air elnevezés jelentése: ária, de használták olyan hangszeres tételekre is, amelynek felső szólama **egybefüggő éneklő dallam**. Ebben a tételben csak vonósok szerepelnek, és legfelső szólama a kíséret fölött valóban egy végtelen dallam.

Az alábbi felvételen korabeli hangszereken adják elő, a dallamon kívül fülelj a basszus lépkedő, egyenletes kíséretére is!

<https://www.youtube.com/watch?v=pzlw6fUux4o>

A teljes művet itt hallgathatod meg:

<https://www.youtube.com/watch?v=FuMtEof9MWs>

A badinerie tétel egy másik zenekari szvit, a második, h-moll szvit zárótétele. A szó kb. annyit jelent: bolondozás, évődés. Nem túl gyakori elnevezés a barokk zenében, éppenséggel Bach művén kívül nem tudnánk példát mondani rá.

Ennek a szvitnek a különlegessége, hogy a vonósokon kívül fuvolát tartalmaz, méghozzá szóló szerepben. A szvit akár egy kis fuvolaverseny is lehetne. A fuvola Bach korában, a XVIII. században még nem örvendett akkora népszerűségnek, mint később, jobban kedvelték az erősebb hangú furulyákat (blockflöte) a zenekarokban. Később aztán szerepcsere történt: a furulya teljesen kiment a divatból, a harántfuvola pedig bekerült a szimfonikus zenekar állandó tagjai közé.

A badinerie tétel viszont tökéletesen kihasználja a hangszer karakterét, mozgékonyágát, hajlékonyságát, finomságát.

Trumpet in C

Badinerie - Suite no.2 in B minor
BWV 1067

Johann Sebastian Bach (1685-1750)
Edited by Rhodri Tomos

Allegro ♩ = 108

A h-moll szvit az alábbi tételekből áll:

I. Ouverture – Nyitány méltóságteljes nyitótétel, ez a szvitek szokásos bevezető zenéje.

II. Rondeau (Gavotte) a gavotte egy páros ütemű barokk tánc, a rondó szó pedig a tétel formájára utal: ABACA

III. Sarabande lassú tempójú 3/4-es spanyol eredetű tánc

IV. Bourrée páros ütemű gyors tempójú francia tánc

V. Polonaise lengyel eredetű 3/4-es tánc

VI. Menüett 3/4-es francia tánc

VII. Badinerie

Az alábbi linken barokk fuvolán játsszák a művet: ez még fából készült, és nincsenek rajta billentyűk, talán jobban hasonlít a furulyához, ámde gyengébb a hangja.

Figyeld meg, hogy a fuvolista milyen gazdagon díszíti az amúgy is kacifántos dallamot. A barokk zenében elvárás volt, hogy az ismétléseknél a szólista tehetsége szerint díszítsen.

<https://www.youtube.com/watch?v=x04g3gzH7HA>

Az alábbi felvételen a teljes szvit hallható.

<https://www.youtube.com/watch?v=t8pMS1zZ8SI>

A badineriet is elérte a slágerek sorsa: rengeteg feldolgozást készítettek belőle. Ez itt egy ütőhangszeres-dzsesszes variáns: (először vibrafonon, aztán marimbán játsszák)

<https://www.youtube.com/watch?v=1iQnd6wkCis>

Hogyan vizsgálta Bach az orgonákat?

„Ilyen természetű munkájában nagyon szigorú volt, de mindig igazságos. Mivel tökéletesen ismerte a hangszer szerkezetét, semmiképp nem lehetett becsapni. Egy-egy orgona kipróbálásánál először is kihúzta valamennyi regiszterét, és a teljes művön játszott. Tréfásan úgy mondogatta, hogy tudnia kell, vajon jó-e a hangszer tüdeje. Miután a vizsgálat befejeződött, rendszerint előadói képességei bemutatásával mulattatta magát és a jelenlevőket... Kiválasztott valamilyen témát és azt az orgonakompozíciók megannyi különböző formájában játszotta el, soha nem változtatva a témát, még ha akár két órán át, vagy annál is tovább orgonált megszakítás nélkül. Először prelúdium és fúgaként dolgozta fel a témát, azután a regisztrálás művészetét mutatta be három- és négyszólamú feldolgozásban, majd egy korál következett, amelynek melódiáját játékosan fonta át a legváltozatosabb módokon kidolgozott eredeti tematikus anyag. Végül a befejezést egy fuga szolgáltatta a teljes orgonán, s ebben vagy az első témának valamilyen másféle feldolgozása dominált, vagy pedig egy – esetleg két – újabb téma vegyült el vele.” (Forkel)

Az alábbi linken megnézhetsz egy bemutatót egy Bach-korabeli 1728-ban épült német orgonáról:

<https://www.youtube.com/watch?v=jIqB5VhWY7w>

És ugyanezen az orgonán meg lehet hallgatni a d-moll toccata és fúgát (a fuga 2:30-nál indul)

<https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PXbywA>

A művet Leopold Stokowski átírta szimfonikus zenekarra, és Walt Disney 1940-es Fantázia című animációs filmjében remekül feldolgozza:

<https://www.youtube.com/watch?v=5Img7Xn57c0>

Ez csak a fuga, de a képek nagyon jól ábrázolják a zene dinamikáját, a szólamok mozgásait, érdemes végignézni a rossz hangminőség ellenére.

A zenetörténet leghíresebb orgonadarabjának szerzősége vitatott: nem maradt belőle szerzői kézirat, nem tudjuk pontos keletkezési idejét. Lehet, hogy egy hegedűre írott darab orgonaátirata (nem Baché!), ezt a figuráció hegedűs jellegéből gondolják a tudósok. Lehet, hogy Bach egy tanítványának kompozíciója. Bemutatójára a komponálás után 100 évvel került sor, Felix Mendelssohn mutatta be. A mű valószínűleg ennek köszönheti népszerűségét.

De vajon mit takar a két kifejezés: toccata, fuga?

A **toccata** egy fantáziaszerű hangszeres műfaj volt, olyan, mintha a zeneszerző a rögtönzését, improvizációját kottázná le. A szó a „toccare”= érinteni olasz szóból származik, és arra utal, hogy a toccatákat kifejezetten hangszerre képzelték el, nem énekes előadásra.

A **fuga**, melyről Albinoni kapcsán már volt szó egy imitációs, szigorúan szerkesztett műfaj: a szólamok bizonyos szabályok alapján lépnek be, és „utánozzák” (imitálják) egymást. A két tétel jól kiegészíti egymást, mert a toccata nagyon szabad, a fuga viszont nagyon kötött, szigorú szerkezet.

Bach nem csak zeneszerző volt, hanem zseniális orgonista és orgonaszakértő is.

Orgonajátékáról a kortársak így zengedeznek:

- „...csodálatos, ahogy a lipcsei kántornak sikerül a kezével és lábával egyaránt a legnagyobb hangközugrásokat egyetlen hamis hang leütése nélkül előadni, és a még a törzsét sem csavarja el ezalatt...” (Scheibe)
- „Lábai úgy repültek a pedálok felett, mintha szárnyuk lett volna, s mennydörgéshez hasonló hatalmas hangok dübörögtek az egész templomon át.”
- Fiatal korában egyik munkahelyén felhánytorgatták neki, hogy „összezavarja a gyülekezetet a sok furcsa korálvariációval”, és utasították, hogy ne váltson túl gyakran hangnemet.

A d-moll toccata és fuga nem a legbonyolultabb Bach kompozíció – talán ennek köszönheti népszerűségét: sok helyütt egyszólamú, és a 4 szólamú fuga szólamai is gyakran együtt mozognak.

Ez egy különleges dal: Charles Gounod (1818-1893) Bach C-dúr prelúdiuma fölé komponált egy dallamot, ami később az Üdvözlégy Mária (Ave Maria) szöveggel társulva új zeneművé lett. Az eredeti Bach-mű egy 24 prelúdiumból (előjáték) és fűgából álló sorozat első darabja, így szól:

<https://www.youtube.com/watch?v=aengbLEFnM8> (Bach csembalóra írta, és itt a kottát is láthatod).

A prelúdium akkordfelbontásokból áll, tehát valóban olyan, mintha egy dallam kísérete lenne, sokszor találkozunk ilyen szerkezetű dalokkal. Maradjunk csak az Ave Mariánál. Hallgasd meg Schubert dalát, hallani fogod, hogy a kíséret itt is végig azonos mozgású akkordfelbontás:

<https://www.youtube.com/watch?v=mhUE32H4tEY>

Ezen az elven szerveződik Gounod dala is, Bach a harmóniamenetet határozza meg:

<https://www.youtube.com/watch?v=5uzZu9HZBWA> (Ezen a felvételen a csodálatos Maria Callas énekli.)

Itt pedig a csodálatos Yo Yo Ma játssza csellón:

<https://www.youtube.com/watch?v=hyUhEjtlDLA>

Itt pedig a csodálatos Bobby McFerrin énekli a Bach-féle KÍSÉRETET, egy kórus pedig a Gounod dallamot (előtte egy kicsit beszél, 2 percnél kezdődik a darab)

<https://www.youtube.com/watch?v=14LcypXmb74>

Bach-Gounod: Ave Maria (1722/Bach, 1853/Gounod)

Sheet Music from www.mfiles.co.uk

Book 1, Prelude 1

J. S. Bach

Gounod így mesélte el a mű születését:

„Mint fiatal muzsikás a rajongásig szerettem Bachot; ma is szeretem és bámulom, de akkor különösen imádtam és istenítettem, főleg a prelúdiumait és fűgáit. Ahogy így gyakran az első számú Prelúdiumban elmélyedtem, olykor egy különös érzés vett rajtam erőt úgy éreztem, mintha ott hiányoznék valami, mintha egy burkolt, elrejtett dallam lakoznék benne, melyet csak ki kell hámozni, mely napvilágra kívánczik. De hosszú ideig visszaszorítottam ezt a gondolatot, mert végre is Bachot javítani vagy kiegészíteni csak nem lehet! És mit szólna ehhez a világ? Sokáig magamba fojtottam a dolgot, míg egyszer csak mégis fölülkerekedett, erősebbnek bizonyult – és kitört. Én hamarosan leírtam, de a hangjegyeket gondosan elrejtettem, csak néha-néha vettem elő és danolgattam el magamnak. Egyszer azonban Vieuxtemps, ki akkoriban még fiatal művészjelölt, de már kitűnő hegedűs volt és kivel gyakran együtt zenéltem, valahogyan meglátta nálam és felkért, hogy játsszam el vele. Eleinte vonakodtam, de később mégis engedtem, mert nagyon kíváncsi voltam, hogy ő mit szól hozzá? Vieuxtemps-nak roppantul tetszett a Prelúdium fölé rakott dallam és bár hevesen tiltakoztam a nyilvánosság elé való hozatala ellen, utóbb mégis rábeszéltettem magam és kiadásába beleegyeztem. Így jött létre az Ave Maria.”

Georg Friedrich Händel: Halleluja kórus a Messiás c. oratóriumából (1742)

Händel (1685 – 1759) német zeneszerző volt, de élete nagyobb részét Londonban töltötte, ezért az angolok saját zeneszerzőjüknek tartják. A londoni Westminster apátságban van eltemetve. J. S. Bachkal egy évben születtek, zenéjükben sok a hasonlóság, ráadásul Händel csakúgy, mint Bach virtuóz orgonista volt.

Életútjuk azonban különbözött, Händel „világfi” volt, sokat utazott, zenéjében kifejezetten törekedett a közönség megnyerésére, nagyon vonzódott a színpadi zenéhez (Bach pedig sosem írt pl. operát). Kevésbé volt „tudós” zeneszerző, mint pályatársa, és egy jelentős műfaj kapcsolódik a nevéhez: az angol nyelvű **oratórium**. Ez a műfaj valójában díszletek és jelmezek nélkül előadott opera, melynek cselekménye a Bibliából származik, és ily módon kapcsolódik a valláshoz. Händel élete utolsó 20 évében fordult az opera helyett az oratórium felé, leginkább gyakorlatias okokból: az oratóriumok előadása olcsóbb volt, mint az operáé, és az angol közönség nagyon szerette a bibliai történeteket, melyeket az angol nyelvűség miatt meg is értett. (Az operák olasz nyelven szóltak.)

Händel nagyon gyorsan komponált, a Messiást pl. 24 nap alatt írta!

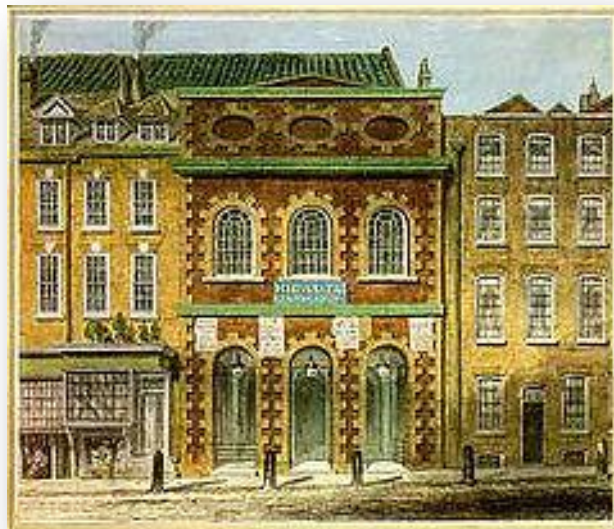
Részlet a Messiás c. oratórium kéziratából

A Messiás c. 3 részes oratórium bemutatója Dublinban volt 1742-ben egy árvaház javára, és ettől kezdve szokás lett, hogy a művet jótékony céllal játsszák.

Londoni bemutatója 1743-ban volt a Covent Gardenben. Mivel a király a **Halleluja kórus** kezdetekor felállt, a közönség is kénytelen volt, azóta szokás, hogy ezt a zenét állva hallgatják Angliában, mintha himnusz lenne. Händel életében 34-szer adták elő, mindannyiszor jótékonyági koncert keretében.

Ez a londoni Haymarket Színház, Händel oratóriumainak bemutatója volt a húsvét előtti nagyböjti időszakban.

A **Messiás** című oratórium kicsit más, mint a többi: nincs valódi cselekménye, története, hanem Jézus, a Messiás születéséről, haláláról tanításairól, a feltámadásról és a megváltásról elmélkedik. Telis tele van nagyszabású kórustételekkel – Händel ezekkel is elkápráztatta az angol közönséget, akik már a középkor óta jelentős kórushagyományokat ápoltak. A leghíresebb kórustétel, a **Halleluja** az oratórium 2. részének végén hangzik fel, a feltámadást és Istent ünnepli.

A tétel diadalmas és örömteli dicsőítő zene, de ha jól hallgatod, akkor középtájon észreveszel egy nyugalmasabb imádságos szakaszt, és megszólal itt is egy kis fuga részlet, amiről az előző műveknél már volt szó.

Egy hatalmas virtuális kórus előadásában:

<https://www.youtube.com/watch?v=akb0kD7EHik>

És egy másik, ami sokkal közelebb áll ahhoz, ahogy Händel idejében előadhatták: akkoriban például fiúk énekelték a magas szólamokat, nem pedig nők.

<https://www.youtube.com/watch?v=1NNy289k6Oc>

Ezen a felvételen egy kórus orgonakísérettel adja elő a tételt MAGYARUL, magyar felirattal, hogy pontosan tudhasd, hogy miről szól:

<https://www.youtube.com/watch?v=wHozPLjJ0W4>

Xerxes perzsa király nevét mindenki ismeri a történelemkönyvekből: hatalmas sereggel indult az ókori Görögország meghódítására, ám aztán csúfos vereséget szenvedett. Úgy képzelhetjük, hogy egy nagyszabású opera az ő harcairól, és a görögök dicsőségéről szólhat. Ám Händel operája egészen más szerepet szán a perzsa királynak: egy szerelmi négyyszög intrikáinak közepébe helyezi. Ráadásul tele humoros és ironikus jelenetekkel: valójában egy vígoperát kapott a hős.

Mégis ennek az operának az egyik rövid áriája vált Händel ezernyi operaáriája közül a legnépszerűbbé. Hallgasd meg a rövid darabot, és képzelj el, vajon miről énekelhet az átszellemült szereplő? A szerelem boldogságáról? A békéről? Esetleg imádkozik? És nem! Az ária egy *platánfához* szól, mely hűvös árnyat ad. Éreznünk kell, hogy Händel ezzel is ironizál, szinte kicsúfolja azt az operatípust, amely számára olyan fontos, és amelyet szeretne megszerettetni az angolokkal. Ez azonban már nem sikerülhetett: az 1738-ban bemutatott opera megbukott, Händel operavállalkozása csődbe jutott és a komponista hamarosan műfajt vált: ekkor tér át az oratórium műfajra.

Az eredeti operában a címszereplő énekli az áriát. A XVIII. században azonban a férfi főszerepeket szoprán hangú kasztrált énekeseknek írták (a szép hangú kisleányok kasztrálása, férfiatlanítása egészen a XX. századig barbár gyakorlat volt Itáliában, de tudnunk kell, hogy ezek az énekesek gyakran gazdag és körberajongott sztárok lettek. A szegény sorsú családoknak csábító lehetőség volt a kiemelkedésre). Ezért ezt az áriát gyakran nők éneklék manapság. Így tűnik elő a dallam egyszerű szépsége leginkább.

Itt pl. Cecilia Bartoli énekel:

<https://www.youtube.com/watch?v=OdeOyrLHdSg>

Kontratenorok is éneklék, akik a magas hangokat fejhangon (falzett) képesek énekelni:

<https://www.youtube.com/watch?v=FD8eL-1a0As>

Itt azonban meg lehet hallgatni basszus hangfekvésben is:

<https://www.youtube.com/watch?v=OdeOyrLHdSg>

A kottát a következő oldalon láthatod!

Szép hársfalomb

Lányi Viktor szövege

Larghetto

G. F. HÄNDEL

dolce *kiséret*

1. Szép hárs-fa - lomb...
2. Szállj bé - ke rám!

Szel - lő úgy len - ge - ti, oly jó, oly is - te - ni,
Adj rez - gő har - ma - tot, bó - dí - tó il - la - tot,

dim. *p*
ha lá - gyan zsong. Szép hárs-fa - lomb.
te hű - vös árny. Szállj bé - ke rám!

cresc.
Szel - lő úgy len - ge - ti, oly jó, oly is - te - ni,
Adj rez - gő har - ma - tot, bó - dí - tó il - la - tot,

dim. *p* *dolce*
ha lá - gyan zsong. Oly jó, oly is - te - ni, szép
te hű - vös árny. Adj rez - gő har - ma - tot, szállj

f
hárs-fa - lomb. Szel - lő úgy len - ge - ti, oly jó, oly
bé - ke rám. Adj rez - gő har - ma - tot, bó - dí - tó

rit. *p* *3*
is - te - ni, lá - gyan ha zsong, ha lá - gyan zsong.
il - la - tot, te bű - vös árny, te bű - vös árny.

Antonio Vivaldi (1678k. – 1741) Velencében élt és alkotott meglehetősen termékenyen: 450 concertót (versenyművet), ebből 230-at hegedűre, 60 egyházi művet, 21 fennmaradt operát, de mintegy 30 el is vészett. Vörös papnak nevezték hajszíne miatt, és azért, mert fiatal korában pap volt. A misézéssel azonban hamar felhagyott, mert előfordult olyan eset is, hogy a szentmisét felfüggesztette, mert éppen a szertartás alatt jutott eszébe egy concerto tétel, amit ízibe le kellett kottáznia.

Sokkal jobban illett hozzá egy velencei leánynevelő intézet zenetanári állása, ahol olyan magas szintű zenekart képzett ki, hogy Európa-szerte csodájára jártak. Érdekes tudni, hogy Vivaldi, mint az itáliai barokk zeneszerzők jó része nem csak zeneszerző, hanem hegedűművész is volt. Talán későbbi elbocsátásának is kiváló pedagógiai munkája áll a háttérben: egy idő után a jól képzett idősebb lányok vették át a hegedűtanítást, és Vivaldira már nem volt szükség.

Élete másik nagy vágya operáinak sikerre vitele volt, ám ez nem sikerült. Manapság sokkal inkább játsszák hegedűversenyeit és egyéb hangszerekre írott műveit, legnépszerűbb azonban a Négy évszak alcímű 4 hegedűversenye, mely egy 12 darabból álló sorozat, az op. 8. részeként jelent meg.

A Négy évszak valójában programzene, ennek köszönheti népszerűségét. (Programzenének nevezzük azokat a hangszeres műveket, ahol a zene nem csak „önmagáról” szól, hanem a zeneszerző szavakban is meghatározza a tartalmat.) Tartozik hozzá 4 szonett (Talán maga Vivaldi írta őket), amelynek szövegét hűen követi a zene. Hogy kétség se legyen arról, hogy éppen miről mesélnek a hangok, Vivaldi a partitúrába is beírta a programot. A virtuóz hegedűszólót kis vonósenekar és continuo kíséri.

A négy szonettet a következő oldalon találod, zenehallgatás közben próbáld követni a szöveget!

A Tavasz a természet ébredéséről, madárhangokról és a szántóvető emberek örömről szól.

A Nyár témája a tikkasztó hőség és a vihar.

Az őszi legfőbb eseményei a vadászat és a szüret valamint a lerészegedés.

A Tél pedig a dermesztő hideget ábrázolja, valamint a meleg szoba meghittségét.

Ez egy modern hegedűn előadott változat:

<https://www.youtube.com/watch?v=5a9aUN7JPSM>

Ez egy szép filmes feldolgozás (Julia Fischer):

<https://www.youtube.com/watch?v=kS-W3lfcVvY>

Ez pedig egy kevésbé hagyományos előadás:

https://www.youtube.com/watch?v=Yg903HyGWFc&list=RDYg903HyGWFc&start_radio=1

Op. 8. 1725.

Szonettek

La primavera <i>Allegro</i> Giunt' è la Primavera e festosetti La Salutan gl' Augei con lieto canto, E i fonti allo Spirar de' Zeffiretti Con dolce mormorio Scorrano intanto: Vengon' coprendo l' aer di nero amanto E Lampi, e tuoni ad annuntiarla eletti Indi tacendo questi, gl' Augelletti; Tornan' di nuovo al lor canoro incanto: <i>Largo</i> E quindi sul fiorito ameno prato Al caro mormorio di fronde e piante Dorme 'l Caprar col fido can' à lato. <i>Allegro</i> Di pastoral Zampogna al suon festante Danzan Ninfe e Pastor nel tetto amato Di primavera all' apparir brillante.	A tavasz Itt a tavasz már, ünnepre kelve kedves szellőcskék puhán lengedeznek, fecskék köszöntik vígan énekelve, források ifjan, gyorsan csergedeznek. Fekete felhők meg-megrengedeznek, kék égre zordul rá-rátérdepelve, villám hasít - és meg-megrepedeznek, a fecskéknek megjő friss zenére kedve. Míg elmeséli százszor, merre, hol jár, szellő a rétnék, fűdögál a fákra, jobbán ebével szendereg a bojtár, majd sípjába fűj, s édes muzsikákra nimfákkal táncol - s rájuk borul ott már tündöklő Tavasz szerelmes sátra.	A tavasz Itt a tavasz és ünnepek tarkasága köszönti őt, madárkák éneke, A szélborzolta forrás víg nesze mormolva száll elébe, várja, várja: A sötét fellegek gomolygó árja jelzi a jöttét, együtt jött vele, S ha elcsitul a mennydörgő zene, előbújik, dalol a kis madárka. A tarkahímes rét ölén, ahol kanyargó csermely hangjai csobognak, hever a pásztor, kutyája csahol. Nádsíp hangjára körtáncba forognak a nimfák, és a pásztor is dalol, S ragyog az égen a tavaszhozó nap.
L'estate <i>Allegro non molto - Allegro</i> Sotto dura Staggion dal Sole accesa Langue l' huom, langue 'l gregge, ed arde il Pino; Scioglie il Cucco la Voce, e tosto intesa Canta la Tortorella e 'l gardelino. Zeffiro dolce Spira, mà contesa Muove Borea improvviso al Suo vicino; E piange il Pastorel, perche sospesa Teme fiera borasca, e 'l suo destino; <i>Adagio e piano - Presto e forte</i> Toglie alle membra lasse il Suo riposo Il timore de' Lampi, e tuoni fieri E de mosche, e mossoni il Stuol furioso! <i>Presto</i> Ah che pur troppo i Suo timor Son veri Tuona e fulmina il Ciel e grandioso Tronca il capo alle Spiche e a' grani alteri	A nyár Kemény a Nap, suhog a fényes ostor, Tikkad a nyáj, az ember, ég a cserje, csak a kakuk szól újra-újra olykor, s felelget néki, visszabúg a gerle. Még lágy a szellő, ám a tájban ott forr a vad vihar már, jő, hogy leteperje, riad a bojtár, lila már a dombsor: kerekedik már: egyszeribe' ver le szanaszét mindent, fut a bojtár, baj van! nyilall a villám, nagy a dörgés, rához legyet, dongót is, rettenetes rajban. Sejtette ő ezt: Fergeteg kiáltoz - és a jégeső, a kopogós morajban, mint fürge hóhér, úgy csap a kalászhoz	A nyár Tikkad az ember, eltikkad a nyáj, A könyörtelen napsugár hevében; A kakukk szól, a gerle bűg szelíden, és énekel az erdőn száz madár, Édes zefír susog, s utána már északi szél kavár felhőt az égen; A pásztor sírva fakad félelmében, reszketve zúg legyek mérges hada; Félelmet kelt a felhők moraja, az ég alján már rémítően villámlik, zizegve zúg legyek mérges hada. Aztán a rettegés valóra válik: A pusztító zápor zuhataga kalászt dönt. és a búza sárba mállik.

L'Autunno <i>Allegro</i> Celebra il Vilanel con balli e Canti Del felice raccolto il bel piacere E del liquor de Bacco accesi tanti Finiscono col Sonno il lor godere <i>Adagio molto</i> Fà ch' ogn' uno tralasci e balli e canti L' aria che temperata dà piacere, E la Staggion ch' invita tanti e tanti D' un dolcissimo Sonno al bel godere. <i>Allegro</i> I cacciator alla nov' alba à caccia Con corni, Schioppi, e canni escono fuore Fugge la belua, e Seguono la traccia; Già Sbigottita, e lassa al gran rumore De' Schioppi e canni, ferita minaccia Languida di fuggir, mà oppressa muore.	Az ősz Paraszt ünnepli tánccal, cimbalommal vidám szüretjét - és nyakalva cifra kedvébe' Bacchus kelyhét, bizalommal ki-ki magát már asztal alá issza. Áll a szüret még, dallal, vigalommal, kedves az ég is, barátságos, tiszta - majd a vad nyárnak ki-ki nyugalommal álom-adóját adogatja vissza. De a vadász kél, kerekedik reggel, megfújja kürtjét, kutyáit hivatja - fut a vad, szorítsd, rajta, ne ereszd el! S a nagy lármától végre megriadva - el is találták, űzik is sereggel! - lankad a vad már, páráját kiadja.	Az ősz A víg paraszt dalol, táncolva tombol, Midőn a szüret boldog napja van; Bacchus borától mámorittasan A multság után elalszik, horkol. Vidám mindenki, és szabad a gondtól; légben enyhe őszi szél suhan; Szép évszak ez, az ember boldogan Csak táncra, dalra és álomra gondol. Jókor hajnalban les a vadász a vadra: Kürtök, puskák és vakkantó kutyák. A felvert vad menekülne, szaladna. Most árkon-bokron csörtetve fut, De hajtja eb és puska szól ropogva: Végül hajsoltan megadja magát.
---	---	---

L'Inverno <i>Allegro non molto</i> Aggiacciato tremar trà nevi argenti Al Severo Spirar d' orrido Vento, Correr battendo i piedi ogni momento; E pel Soverchio gel batter i denti; <i>Largo</i> Passar al foco i di quieti e contenti Mentre la pioggia fuor bagna ben cento <i>Allegro</i> Caminar Sopra il ghiaccio, e à passo lento Per timor di cader gersene intenti; Gir forte Sdruzzolar, cader à terra Di nuove ir Sopra 'l ghiaccio e correr forte Sin ch' il ghiaccio si rompe, e si disserra; Sentir uscir dalle ferrate porte Sirocco Borea, e tutti i Venti in guerra Quest' é 'l verno, mà tal, che gioia apporta.	A tél Küszködni, fázva, csikorgó havakkal, csikaró, fájó, rettenetes szélben, topogni sűrűn, meg ne fagyj a télben, jeges világban, vicsorgó fogakkal. Húzódni tűzhöz, terített, víg asztal mellé, míg ott künn csak úgy szakad, délben majd síkos úton, jaj, elesőfélben továbbhaladni, mindig egy arasszal: vigyázz, megcsúszol! Lábad nem szaladhat: No, kelj fel, indulj - hanem aztán jó kis roppanás: jég volt, beszakadt alattad! Sirokkó, bóra, ezerféle kófic rohama csap rád zúgó szél-hadaknak - ilyen a tél hát, de van benne jó is... <i>Rónai Mihály fordítása</i>	A tél A szigorú szél tombol, háborog; Fagyoskodik a mély havat taposva, Szaladsz, a lábad futva kapkodod, A szörnyű fagyban botorkálsz vacogva. Az ember most a tűzhöz kuporodna, Nyakába odakint hólé csorog. Ki jégen jár, vigyáz, lassan topog, Hogy el ne vágódjék, megtántorodva. A vándor csak bukácsolva haladhat: Bukik, felkel, fut, és ugrálva lép. A jég recsegve megreped alattad, És hallod a vihart, vad zenét. Gonosz szélvésznek háborút kavarnak, Ilyen a tél, de néha mégis szép.
--	---	---

Pergolesi: Stabat mater (1736)

Szoprán és alt szólóra, vonószerekre és continuoóra

Giovanni Battista Pergolesi (1710-1736)

talán az európai
zenetörténet legrövidebb
életű zeneszerzője volt.
Eredeti neve Draghi volt,
szüleit korán elvesztette,
beteges és sánta volt.
Végül 26 évesen
tüdőbajban halt meg.
Rövid élete alatt
Nápolyban operákat és
egyházi műveket
komponált.

Leghíresebb műve a
Stabat mater, de őt
tekintjük a vígopera
előfutárának is, Az
úrhatnám szolgáló című
rövid vígoperája
valóságos háborút
robbantott ki a komoly és
a vidám operák kedvelői
között.

Az 1736-ból származó „Stabat Mater” legendája közismert: a megrendelésre készült művet vélhetőleg félreértett beszámolók szerint halálos ágyán fejezte be Pergolesi – akárcsak közel fél évszázaddal később Mozart a híres *Rekviem*et. Az mindenesetre biztos, hogy az egész mű Pergolesi alkotása, be tudta fejezni. Azonnal feltűnik a mű hallatán az átélte, rendkívül személyes vallásos élmény, ahogy a dallamok feletti tökéletes uralom, az emberi hang bensőséges ismerete is. Mégsem ezért tartják oly sokan Pergolesi Stabat Materét a Mária-himnusz legsikerültebb megzenésítésének, hanem azért, mert Pergolesi a barokk zenéből a klasszicizmus felé tekintet, és 1736-ban ez a preklasszikus (előklasszikus) stílus újnak számított.

A műben felfedezhető a barokk egyházi zenében kötelező **polifon** szerkesztés (pl az 1. tételben), az áriák azonban szinte kizárólag az énekhangra összpontosítanak, a zenekari kíséret pedig gyakran egyszerű akkordkíséretté vékonyul. Ezzel a szöveg drámaisága kerül előtérbe, ugyanakkor megtartja áhítatos, jámbor jellegét, s nem csap át operára emlékeztető bravúroskodásba, az egész művet leginkább az egyszerűség jellemzi.

Az első tételt hallgatva figyelj meg, hogy az énekszólamok belépésekor a hosszan hangzó szekundsúrlódás milyen feszültséget teremt, mennyire várjuk az oldást!

A Stabat mater középkori himnusz szövegét két különböző fordításban olvashatod a következő oldalon. A himnusz a keresztre

feszített Jézust gyászoló anya érzelmeit és lelkiállapotát mutatja be, a szöveget többen megzenésítették, leghíresebb közülük Pergolesié.

<https://www.youtube.com/watch?v=P65oBJBdSXM> Ez pedig a javasolt előadás. Jaroussky és Baráth Emőke

Polifon szerkesztés: olyan többszólamúság, ahol a szólamok önállóak, egyenrangúak.

Homofon szerkesztés: többszólamú szerkesztés, ahol a felső szólam, a dallam kiemelkedik a többi közül, a többi szólam feladata a kíséret.

Stabat mater/Állt az anya- szöveg

Jacopo da Todi XIII. századi himnusza

Stabat mater dolorosa juxta crucem lacrimosa dum pendebat filius.	Áll a fájdalomnak anyja, Kín az arcát könnybe vonja. Úgy siratja szent Fiát.	Állt az anya keservében, sírva a kereszt tövében, melyen függött szent Fia, kinek megtört s jajjal-tellett lelkét kemény kardnak kellett kínzón általjárnia.
Cujus animam gementem Contristatam et dolentem Pertransivit gladius	Gyász a lelkét meggyötörte, Kín és bánat összetörte, Törnek éle járta át.	Óh mily búsan, sujtva állt ott amaz asszonyok-közt-áldott, ki Téged szült, Egyszülött! Mily nagy gyásza volt sírása mikor látta szent Fiát a szívtépő kínok között!
Ó quam tristis et afflicta Fuit illa benedicta Mater unigeniti!	Ó mi nagy volt ama drága Szűzanya szomorúsága, Egyszülött szent magzatán!	
Quæ moerebat et dolebat, Pia Mater, dum videbat Nati pœ'nas incliti	Mennyit sírt és hogy kesergett, Látván azt a nagy keservet, Azt a nagy kínt szent Fián.	Van-e oly szem, mely nem sírna Krisztus anyjával s e kínr hidegen pillantana? aki könnyek nélkül nézze, hogy merül a szenvedésbe fia mellett az anya?
Quis est homo qui non fleret, Matrem Christi si videret În tanto supplicio?	Ki ne sírna, melyik ember, Hogyha ennyi gyötrelemben Látja lankadozni őt?	
Quis non posset contristari, Christi Matrem contemplari Dolentem cum Filio?	Ki ne sírna Máriával, Hogyha látja szent Fiával Szenvedni a szent Szülőt!	
Pro peccatis suæ gentis Vidit Jesum in tormentis, Et flagellis subditum.	Népét hogy megmossa szennytől, Látta tenger gyötrelemtől Roskadozni Jézusát.	Látta Jézust, hogy fajtája vétkéért mit vett magára és korbáccsal vereték. S látta édes fiát végül haldokolni vigasz nélkül, míg kiadta életét.
Vidit suum dulcem natum Moriendo desolatum Dum emisit spiritum	Látta édes egy szülöttét, Halálos nagy elepedtét, Látta, hogy halálra vált.	
Eia Mater, fons amoris Me sentire vim doloris Fac, ut tecum lugeam	Szeretnek szent kútforrása, Add, a fájdalomnak töre Járjon át a lelkemen.	Kútja égi szeretetnek, engedd éreznem sebednek mérget: hadd sírjak veled! Engedd, hogy a szívem égjen Krisztus isten szerelmében, s ő szeressen engemet!
Fac, ut ardeat cor meum În amando Christum Deum Ut sibi complaceam	Hogy szívemben lángra kelne Krisztusomnak szent szerelme. Segíts neki tetszenem.	Óh szentséges anya, tedd meg, a Keresztrefeszítettnek nyomd szívembe sebeit! Oszd meg, kérem, kínját vélem, kinek érdem nélkül értem tetszett annyit tűrni itt!
Sancta Mater, istud agas, Crucifixi fige plagas Cordi meo valide.	Esdek, hogy szívembe véssed, Szűzanyám, nagy szenvedésed S az Átvertnek sebeit.	
Tui nati vulnerati, Tam dignati pro me páati, Pœ'nas mecum divide.	Gyermekeknek, a sebzettnek, Ki miattam szenvedett meg, Osszam meg gyötrelmeit.	
Fac me tecum, pie, flere, Crucifixo condolere, Donec ego vixero.	Add meg, kérlek, hogy míg élek, Együtt sírjak mindig veled S azzal, ki a fán eped.	Jámborul hadd sírjak veled és szenvedjek mígcsak élek Avval, ki keresztre szállt! Álljak a kereszt tövében! Szívem szíved keservében
Iuxta crucem tecum stare, Et me tibi sociare	A keresztnél veled állni, Gyászban veled eggyé válni: Erre űz a szeretet.	

In planctu desidero Virgo virginum praelara, Mihi iam non sis amara Fac me tecum plangere Fac, ut portem Christi mortem Passionis fac consortem, Et plagas recolere. Fac me plagis vulnerari, Fac me cruce inebriari, Et cruore Filii Flammis ne urar succensus Per Te, Virgo, sim defensus In die iudicii Christe, cum sit hinc exire, Da per Matrem me venire Ad palmam victoriae Quando corpus morietur, Fac, ut animae donetur Paradisi gloria. Amen. <i>Jacopo da Todi</i>	Dicső szűze szent szűzeknek, Hadd ízleljem kelyhedet meg: Add nekem fájdalmaid: Add tisztelnem, add viselnem, S nem felednem: holt Szerelmem Krisztusomnak kínjait. Sebeivel sebesítsen, Szent mámorba részegítsen Buzgó vérével Fiad. Hogy ne jussak ama tűzbe, Védj meg engem, drága Szűz te, Ha az ítélet riad. Krisztusom, ha jó halálom, Anyád szeme rám találjon, És elhívjon engemet. S hogyha testem porba tér meg, Lelkem akkor a nagy égnek Dicsőségét lelje meg. <i>Sík Sándor fordítása</i>	társad lenni úgy sovárg! Szűzek szűze! Légy szívedben hozzám jó és nem kegyetlen! Oszd meg vélem könnyedet! Add hogy sírván Krisztus sírján sebeit szívembe írnám s bánatodban részt vegyek! Fiad sebe sebesítsen! Szent keresztje részegítsen és vérének itala. hogy pokol tűzén ne égjek! S az ítélet napján, kérlek, te légy védőm, Szűzanya! Ha majd el kell mennem innen, engedj győzelemre mennem anyád által, Krisztusom! És ha testem meghal, adjad hogy lelkem dicsón fogadja a pálmás paradicsom! <i>Babits Mihály fordítása</i>
---	--	---

Michelangelo: Pietà

1499

Róma, Szt. Péter Bazilika

Christoph Willibald Gluck (1714 -1787) német zeneszerző már a klasszicizmus mestere. Első operái olasz stílusban, mitológiai vagy történelmi témákat dolgoztak fel. 1750-ben megnősült, felesége hozományának köszönhetően anyagi gondjai megszűntek. 1764-ig a bécsi udvari opera karmestereként szolgált, később Párizsban élt, Marie-Antoniettenek is adott énekórát. **Gluck ekkor már azt vallotta, hogy az operának zenedrámává kell átalakulnia, amelyben a zene a drámát szolgálja. A nézőt az egymáshoz lazán kapcsolódó áriák helyett a következetesen kibontakozó cselekmény nyugtázza le, s mellőzni kell az olasz operák külső csillogását. Operai reformjában a legfontosabbnak az egyszerűséget tartotta, célja volt a visszatérés a zene eredeti rendeltetéséhez, a költői szöveg hű kifejezéséhez és az érzelmek ábrázolásához.** 1779-től 1787. november 15-én, agyvérzés következtében bekövetkezett haláláig Bécsben élt. Hagyatékában több mint száz opera, számos táncdráma és színpadi szerenád szerepel.

Az isteni származású trák muzsikussal, Orfeusz története többször is feldolgozásra került az operatörténetben. Nem csoda, hiszen a mese a zene hatalmáról, a mindent legyőző szerelemről szól, amellett, hogy fontos motívum benne az önfegyelem kérdése is.

Orfeusz feleségét, Eurydikét a lakodalmuk napján megmarja egy kígyó, és az alvilágba kerül. Orfeusz annyira szereti, hogy csodálatos lantjátékával és énekével ráveszi az alvilág urát, hogy adja neki vissza szerelmét. Célját ugyan eléri, de van egy feltétel: a visszafelé vezető úton nem nézhet hátra, hogy megbizonyosodjon, hogy valóban Eurydiké követi-e. Mivel Eurydiké nem érti, hogy férje miért nem néz rá, kétségbeesett szavaival ráveszi hitvesét, hogy hátranézzon: így aztán örökre elveszítik egymást. Gluck (és más operaszerzők) azonban happy endre módosították a történet végét: az istenek megkönyörülnek a szerelmeseken, és Eurydiké visszatérhetett az élők sorába.

Az opera leghíresebb részlete, a Boldog lelkek tánca akkor szólal meg, amikor Orfeusz az alvilágban az Elíziumba érkezik: itt a csodálatos környezetben az üdvözltek lejtik táncukat. A következő oldalon a fuvolán előadott Melódiát keretező dallam kottáját láthatjátok. Ez egy nagyon egyszerű, szinte meg sem mozduló dallam, magát az örök boldogságot jeleníti meg. Orfeusz bánatát a középen felhangzó díszesebb melódia mutatja, immár mollban, fájdalmasan.

Ezen a felvételen Emanuel Pahud csodálatos előadásában hallhatjátok a Boldog lelkek táncát, benne a híres Melódiát:

<https://www.youtube.com/watch?v=Je86wTTCaD0>

Így néz ki színpadon: <https://youtu.be/mXYgVoTwFcU?t=2711>

Sok hangszerre átírták a híres dallamot, ez például egy gitáros változat:

<https://www.youtube.com/watch?v=zcrvg-aCvDM>

Boldog lelkek tánca

Andante

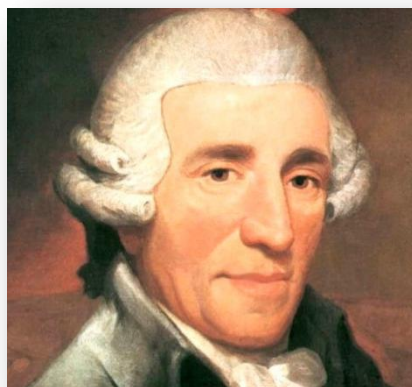
Chr.W.Gluck

Joseph Haydn
(1732-1809) Burgenlandban,
Rohrauban született egyszerű
bognármester fiaként. 7 éves
korában Bécsbe került az
István székesegyház
kórusába, ahol 18 éves
koráig énekelt és tanult
zenét. Ezután viszontagságos
évek következtek, amikor a
napi betevőért is meg kellett
küzdenie, de 30 éves korára
szívós kitartása meghozta
számára a sikert: 30 évig a
dúsgazdag Esterházy Miklós
hercegnél volt udvari
muzsikus Fertődön, majd
vagyonos nyugdíjas életet élt
Bécsben, közben két
alkalommal Londonba
utazott, ahol a közönség
imádta zenéjét.

Hosszú élete terjedelmes
életművet eredményezett:
csak szimfóniából például
104-et komponált, de minden
egyéb műfajt kipróbált:
operák, oratóriumok, misék,
kamarazene, versenyművek
születtek tollából.

Jó humorú, kitartó,
szorgalmas ember volt, aki a
zenéjében leginkább az
eredetiségre törekedett, et
tartotta a zeneszerző legfőbb
erényének. Való igaz, Haydn
művei mindig izgalmasak,
egyediek és tartogatnak
meglepetéseket.

Haydn: G-dúr „Dobütés” vagy „Meglepetés” szimfónia II. tétel No. 94. (1791)

Vajon mit tehet a zeneszerző, ha a koncertjein a közönség egy része a szimfónia lassú tétel alatt szunyókál? A remek humorral megáldott Haydn, akit ez a jelenség felettébb bosszantott, úgy oldotta meg a problémát, hogy a halk és nyugodt lassú tétel 16. ütemébe indokolatlanul belekomponált egy zajos üstdobütést. Erről kapta ragadványnevét az első londoni útjára írott 94. szimfóniája.

Mi is az a **szimfónia**? A szimfónia műfaj a 18. században alakult ki, többtétéles szimfonikus zenekarra írott darab (tehát olyan zenekarra, amelyben a vonósok mellett fúvós és ütőhangszerek is szerepelnek). Haydn szimfóniai általában 4 tételűek: az első egy jelentőségteljes gyors indítás, a második lassú tempójú, a harmadik egy tánc (menüett), az utolsó vidám, könnyed gyors tétel.

A nevezetes témát a következő oldalon láthatjátok.

Erre az egyszerű kis dallamra aztán változatokat, variációkat írt Haydn. A változtatások során a dallam egyre bonyolultabbá válik, új szólamokkal bővül, a dúr hangnem mollá válik, a harmóniák izgalmasabbak lesznek, csendes karakterét is elveszti, majd a ritmusa bonyolódik. Az utolsó, negyedik variációban a szerény dallamocska szinte győzelmi indulóvá alakul. Meglepetés azonban a tétel végén is vár a közönségre: nem győzedelmesen, hanem szinte szégyenlősen búcsúznak az utolsó ütemek.

Itt meghallgathatjátok a teljes szimfóniát:

<https://www.youtube.com/watch?v=apcXKjzrar0>

a lassú tétel 6:23-nál kezdődik.

Symphony No. 94 ("Surprise Symphony")

Score

Franz Joseph Haydn
Opus Music School

The musical score is written for piano and bass. It is in 2/4 time and consists of four systems of staves. The first system starts with a piano (*p*) dynamic. The second system starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic, followed by a mezzo-piano (*mp*) dynamic. The third system starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The fourth system starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

System 1: Treble and Bass staves. Treble staff has a piano (*p*) dynamic. Bass staff has a piano (*p*) dynamic.

System 2: Treble and Bass staves. Treble staff has a mezzo-forte (*mf*) dynamic. Bass staff has a mezzo-forte (*mf*) dynamic. A mezzo-piano (*mp*) dynamic marking appears in the second measure of the treble staff.

System 3: Treble and Bass staves. Treble staff has a mezzo-forte (*mf*) dynamic. Bass staff has a mezzo-forte (*mf*) dynamic.

System 4: Treble and Bass staves. Treble staff has a mezzo-forte (*mf*) dynamic. Bass staff has a mezzo-forte (*mf*) dynamic.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756 – 1791) Salzburgban született, apja hegedűs és hegedűtanár volt. A kis Wolfgang csodagyerek volt, már 4 évesen kis táncokat komponált, zongorázott és hegedült. Nővérével és apjával körbejárták egész Európát, és koncertjeiknek csodájára jártak a grófi, hercegi, királyi udvarokban. 21 évesen, immár felnőttként szeretett volna szabadulni Salzburg kisvárosi világából, ám állást sehol nem kapott. Végül úgy döntött, hogy szakít a salzburgi hercegérsek zenekarával, és Bécsbe költözött. Ott műveiből és bérletes koncertjeinek bevételeiből igyekezett megélni – hol jól, hol rosszabbul.

Mozart különleges képességekkel rendelkezett: páratlan memóriája volt, gyerekkorában egyetlen előadás meghallgatása után lekottázta Allegri Miserérjét, egy sokszólamú reneszánsz kórusművet. Fejben komponált, és képes volt arra, hogy miközben társalgott vendégeivel, a fejében lévő szimfóniákat, operákat hibátlanul papírra vesse.

Dallaminvenciója kifogyhatatlan, műveit a tökéletes arányérzék és természetesség jellemzi. Egyszerűsége ugyanakkor páratlan eredetiséggel, érzelemgazdagsággal társult. Szokták őt a legromantikusabb klasszikus zeneszerzőként is jellemezni.

Az alábbi filmrészletben ízelítőt kaphatsz Mozart személyiségéből, és abból, hogy mennyire lenézte a középszerűséget és fantáziátlanságot: (Amadeus, 1984, rend: Milos Forman)

<https://www.youtube.com/watch?v=yhrqHale-4Y>

Mozart: Egy kis éji zene K. 525. (1787)

Amikor Mozartnak ezt a slágerét hallgatjuk, akkor tulajdonképpen 18. századi popzenét hallgatunk. És micsoda művészi színvonalon! Szokás volt, hogy a szerelmes fiatalok választottjuk ablaka alatt szerenádokat adtak éjszakánként, és ehhez a tehetősebbek műveket is rendeltek. (Haydn is ilyen szerenádok komponálásából és előadásából tartotta fenn magát, mikor utcára került Bécsben 18 évesen.) Nos, az Egy kis éji zene megrendelőjéről nem tudunk semmit. Annyi biztos, hogy Prágában a Figaro házassága c. operával nagy sikert aratott, és az év végén majd a Don Giovannival újabb prágai babérokat fog learatni, de az augusztusban született éji zene 2 hónappal apja halála után íródott, amikor anyagi helyzete nem volt valami stabil: bérleti koncertjei vesztek népszerűségükből, állása nem volt, kölcsönöket vett fel barátaitól, olcsóbb lakásba kellett költöznie. Ezekből a gondokból mindenesetre semmi sem hallatszik a szerenádon: Mozartnak nem volt szokása, hogy saját életeseményit zenébe öntse, ezt majd megteszik a romantikus zeneszerzők.

Az Egy kis éji zene mindenesetre Mozart utolsó töbttételes szórakoztató zenei alkotása, később már csak önálló táncokat írt, mint udvari kamaramuzsikusként (ez volt életének egyetlen igazi, nem túl tekintélyes állása). **4 tételes műről van szó, Mozart eredeti műjegyzékében 2 hegedűre, brácsára, csellóra és nagybőgőre szánta.** Gyakran játsszák vonószerekkel, sőt ez az elterjedtebb előadásmód.

I. Allegro – lendületes hangnem-megerősítő frázissal indul, figyelemfelkeltés, hogy itt vannak a zenészek! A tételt felhőtlen vidámság jellemzi.

II. Romanze. Andante. Ez itt maga a szerelmi vallomás rondó formában: ABACA+coda

III. Menuet. A menüett a klasszikus szimfóniák és vonósnégyesek kötelező tartozéka volt, az alkalmi szórakoztató zenék pedig akár több menüettet is tartalmazhattak (a Kis éji zene is eredetileg öttételes volt, elveszett 2. tétele szintén menüett lett volna.)

IV. Rondo. Allegro. Ez egy kicsit másféle rondó, ABACABA, és a tempó annyira sodró, hogy a részeket alig vesszük észre.

Hallgasd partitúrával:

<https://www.youtube.com/watch?v=MeaQ595tzxQ>

zongorára, fuvolára, két oboára, két *basszetskürtre*¹, két kürtre két trombitára, üstdobra és vonósokra íródott.

Mozart a zongoraversenyek nagymestere volt. 23 zongoraversenyének nagy részét saját használatra írta, Bécsbe költözése után bérleti hangversenyeket tartott, ahol saját zongoraversenyeit játszotta – eleinte hatalmas sikerrel. A koncerteken zeneszerzőként és zongoristaként is bemutatkozhatott, tanítványokat és megrendeléseket szerezhetett. Maga a következőké írja egy levelében a műfajról:

“A zongoraversenyek éppen a középúton vannak a túl nehéz és túl könnyű között – igen csillogóak, kellemesek a fülnek, anélkül, hogy ürességbe fulladnának. Itt-ott csak a hozzáértők találnak rá az ízére, de úgy, hogy a hozzá nem értők is örömeiket kell hogy leljék benne, anélkül, hogy tudnák, miért.”

A d-moll zongoraverseny egyike volt azon kevés Mozart darabnak, melyet a romantika korában is játszottak és szerettek. Köszönheti ezt Beethovennek, aki bár nagy tisztelője volt Mozartnak, de művei nagy részét komolytalannak és frivolnak találta. Nem így a d-moll hangnemű műveket: a Don Giovanni c. operát, a Requiemet és a d-moll zongoraversenyt. Ezeket Beethoven, a nagy hatású tekintélyes és komoly zeneszerző nagyra tartotta, a zongoraversenyt maga is műsorára tűzte olyannyira, hogy kadenciát is komponált hozzá. (A **kadencia** a tétel zárása előtt elhelyezett szóló szakasz, ahol a szólista maga rögtönözhet, megmutathatja virtuozitását, hangszeres tudását.) Az első tételben szinte leereszkedünk az alvilágba, a hangulat komor, sötét. A második tétel – **csakúgy, mint az Egy kis éji zenében – románc, tehát szerelmes dal, de ha figyelmesen hallgatod, a tétel középső szakasza egyáltalán nem békés, boldog és idilli, csak úgy kavarnak benne az érzelmek. Mozartnál nagyon gyakori, hogy kihangsúlyozza az érzelmi kontrasztokat – igazi romantikus alkat!** A zárótétel, a finálé meglepetésre mollban van, pedig az optimista, felvilágosult klasszicizmus általában dúrra világosítja, „happy end”-del zárja a darabokat. A kódában (a mű záró szakaszában) persze itt is kisüt a nap.

I. Allegro

II. Romance

III. Rondo. Allegro assai

Hallgasd Martha Argerich egy koncertfelvételéről:

<https://www.youtube.com/watch?v=J8mnhSoDwHc>

¹A basszetskürt egy mélyebb hangolású klarinét volt a 18. században. Maga a klarinét is ennek a századnak a végén jelent meg a klasszikus zenében, Mozart kedvenc fúvós hangszere volt. A fenti képen láthatod, milyen furcsa formája volt.

A 17-18. században nagy divat volt Európában a törökös zene. Ne arra gondolj, hogy keleties, hastáncos stílusú zenét írtak a szerzők, inkább arról volt szó, hogy milyennek képzeltek a janicsárok harci zenéjét abba a korban: törökös hangszerek voltak a triangulum, nagydob, a cintányér és a fuvola kisebb és magasabb fekvésű változata, a piccoló.

Elsőként az operákban jelent meg a török tematika és zene (pl. Lully: Úrhatnám polgár), később a hangszeres zenében is megpróbálták életre kelteni az effektusokat. Voltak zongorák, melyekbe „janicsár pedált” építettek, amely az ütőhangszerek hangzását hozta létre különböző szerkezetek beépítésével. Így szólhatott:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4e/Mozart-Marsz_turecki-%28Romuald_Greiss%29.ogg?fbclid=IwAR2EBUgk0GLg9ohmD-i34tOytUPS7YSCSCnVaxSrY_Uzcn1nAHjg6ccXhOQ

Mozart éppen a török induló komponálása idején maga is foglalkozott egy török témájú operával, a Szöktetés a szerájból cíművel. Ebben a darabban fontos szerepet kap a janicsár kórus, és Ozmin, a gonosz török.

https://www.youtube.com/watch?v=U_gusjTvmfk

Mozart: Török induló (1784)

a K.331. A-dúr zongoraszonáta III. tételle

Az A-dúr szonátát (K. 331) Mozart 1784 eleje táján publikálta a bécsi Artaria kiadónál, két másik billentyűs szonátával együtt, s a három mű a kutatók mai konszenzusa szerint nem sokkal ezt megelőzően, 1783-ban keletkezhetett.

Mozart maga írta be a kottába az alcímet: Rondo alla turca. Attól lesz „törökös”, hogy az a-moll hangnemű rondótéma után következik egy harsány A-dúr szakasz, ami a tétel végén is visszatér, és itt Mozart a janicsárok zajos zenéjét próbálja a zongorán utánozni.

A szonáta első tételle egy nyugodt tempójú variációsorozat, a második menüett, és ezután jön a híres Török induló. Tehát Mozart szakított a hagyományos szonáta-moddal, ami a gyors – lassú – gyors tételrendet követi, és egészen kivételes darabot komponált.

A tétel formája rondó. Mindenképpen hallgasd meg az alábbi rövid videót, mert érdekes gondolatokat találsz benne a tételről:

https://www.youtube.com/watch?v=hYcHB3EtL_w

Utána hallgasd meg az eredeti Mozart zenét Kocsis Zoltán előadásában:

<https://www.youtube.com/watch?v=djrHSA1Xdnk&t=0s>

Ez pedig Yuja Wang kínai zongoraművész „változata”: <https://www.youtube.com/watch?v=NJdzGLK3gfc&t=0s>

Van dzsesszes átdolgozása is:

<https://www.youtube.com/watch?v=H31yvfVBeFY>

Beethoven is megírta a maga Török indulóját, ami az Athén romjai c. kísérezeneből való. Az Athén romjai c. ünnepi játék bemutatója Pesten volt, 1812-ben, a Pesti Német Színház avatásán. Hallgasd meg zenekari felrakásban (és figyelj a törökös hangszerekre!)

https://www.youtube.com/watch?v=GuW_T3RP1TE

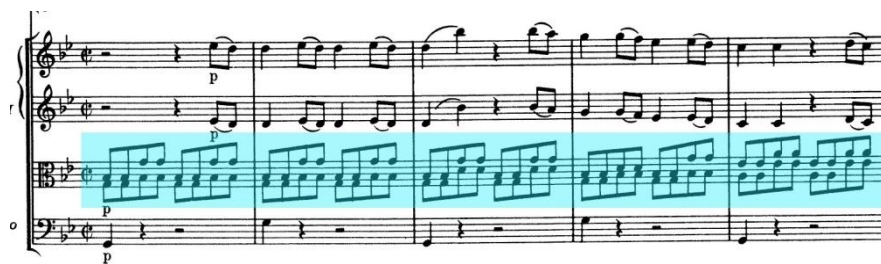
Itt Tom és Jerry adják elő ☺

<https://youtu.be/1d0tujch3Mk>

Mozart nem írt annyi szimfóniát, mint Haydn, az ő fő művei inkább az operák, versenyművek. Kb. 60 szimfóniája nagy része gyerekkori alkotás, az igazán jelentékeny szimfóniák száma 6, ezek mind Bécsben készültek. 1788-ban Mozart 3 szimfóniát komponált, nem tudni pontosan milyen céllal. Talán hangverseny-sorozatra készült? Vagy csak az utókornak akart emléket hagyni ebben a műfajban? A három szimfónia mindenesetre remekmű, a g-moll, a C-dúr „Jupiter”, és az Esz-dúr.

A művek száma előtti K betű a Mozart műjegyzék összeállítójára, Ludwig Köchelre utal, aki a 19. században Mozart műveit kronologikus (időrendi) sorrendbe rakta, és ez olyan jól sikerült, hogy alig kellett rajta finomítani később. Köchel munkáját megkönnyítette, hogy Mozart 1784 februárjától maga is vezette műveinek jegyzékét. A korábban írott művek sorrendjének megállapítása volt a fő feladat.

Mozart nagyon érzékeny volt a különböző hangnemek hangulatára: már említettük, hogy a d-moll hangnem számára démoni erővel bírt, de más hangnemekhez is járultak asszociációk. Az A-dúr a szerelem, a csábítás, a boldogság hangneme, az Esz-dúr a szertartásos zenéhez kapcsolódik, a g-moll pedig a mélységes fájdalomhoz. A Varázsfuvolában Pamina g-mollban énekli el fájdalmát, hogy Tamino már nem szereti őt. Ez a tragikus hangulat hatja át a g-moll szimfónia első tételét is:

Figyeljétek meg, hogy a dallam tele van lefelé hajló szekund-lépésekkel, ezeket a zenetörténet sóhaj-motívumnak nevezi, és a kíséret kiemelt sorában a nyolcadok úgy zakatolnak, mint a zaklatott szívverés.

Hallgasd meg ezen a csodálatos felvételen (azért szeretem ezt a felvételt, mert bár kicsi a zenekar, hiszen a pandémia idején csinálták, de a hangminőség pazar, és tele van energiával, szenvedéllyel):

<https://www.youtube.com/watch?v=QyQ-POuTNn8>

1:12-nél feltűnik egy reménykedő, vigasztaló téma (melléktémának hívják), de hamarosan visszatér a zene a tragikumba.

A tétel középső szakasza (amit kidolgozásnak hívunk) jórészt a főtemát variálja, és nem ad teret a vigasztalódásnak. Utána következik a tétel elejének a visszatérése, de javaslok, hogy 6 percnél nagyon fülelj, mert a zene a kétségbeesés olyan mélységeibe visz, ami ritka a klasszikus zenében. Mozart zenéje talán ezért olyan különleges Haydn és Beethoven zenéje mellett: a lélek legmélyebb bugyraiba merészkedik.

A Varázsfuvola Mozart utolsó operája, hatalmas sikerét, és az általa kapott szép bevételt Mozart már nem élvezhette. Ez egy német nyelvű daljáték (Singspiel), ahol az áriákon és együtteseken kívül a párbeszéd prózában vannak. A Varázsfuvola egyszerre meseopera, szép szerelmi történet, a jó és a gonosz összecsapásáról, a barátságról szól, és szabadkőműves, felvilágosult opera, így a hallgatóság minden csoportja megtalálja benne örömét. Bemutatója egy külvárosi népoperában volt, igen magas szintű színpadtechnikai kivitelezéssel (süllyesztő, fény-effektusok, repülő tárgyak), ebben is nagyon eltér Mozart korábbi operáitól. Népszerűségét éppen sokrétűsége okozza, és a csodálatos mozarti dallamok egyszerűségének és hatásosságának.

Az opera egyik főszereplője az Éj királynője, aki valamilyen családi viszály miatt haragban áll Sarastroval, a Bölcsesség Templomának főpapjával. Leánya Pamina, akinek apja már nem él. A történet elején a királynőt szenvedő anyaként ismerjük meg: Paminát elrabolta a gonosz Sarastro. Erről énekli első áriáját, sikeresen győzve meg Tamino herceget, hogy szegény leányt meg kell mentenie.

Aztán ahogy előrébb jutunk a cselekményben, kiderül, hogy valójában Sarastro jót akar Paminának, azért rabolta el, hogy kiszakítsa anyja gonosz karmaiból, és az erényes, bölcs, felvilágosult életre nevelje.

A királynő második áriájából már kétséget kizáróan kiderül igazi természete: gonosz, bosszúálló hárpia, aki saját lányát is képes lenne gyilkosságra kényszeríteni, csak azért, hogy bosszút álljon Sarastron. Jellemét jól tükrözi hangfaja: koloratúrszoprán, a legmagasabb hangfekvésű szólam, amikor bosszúáriáját énekli, a díszítmények úgy hatnak, mint egy boszorka visításai. (Sarastroval ellentétes karakterét kihangsúlyozza az, hogy Sarastro pedig nyugodt basszus hangon énekel.) Tele van gyűlölettel, hisztériával. Az áriát Paminának énekli, (valahogy bejutott Sarastro birodalmába), akinek egy kést ad, hogy azzal ölje meg Sarastrot. Pamina összeomlik anyja indulatait látva, és természetesen a bosszút nem teljesíti be.

Ez egy színpadi előadás magyar felirattal:

<https://www.youtube.com/watch?v=h9IXgb0ZG9I>

Ezen a felvételen Patricia Petibon énekel jelmezek és színpad nélkül:

<https://www.youtube.com/watch?v=dLs-Z47oFYw>

Tamino herceg beleszeret az Éj királynője lányának, Paminának a képébe, és elindul, hogy kiszabadítsa a gonosznak hitt Sarastro fogságából. Útján elkíséri Papageno az Éj királynőjének madarásza. Varázshangszereket is kapnak, hogy segítse küldetésüket: Tamino egy fuvolát, Papageno egy harangjátékot.

Kiderül, hogy Sarastro mégsem gonosz, de ahhoz, hogy Tamino elnyerje Pamina kezét, és beléphessen a bölcs papok rendjébe, ki kell állnia a hallgatás, a tűz és a víz próbáját. A próbákat Papagenónak is végig kéne csinálnia, de hamar kiderül, hogy erre képtelen, ő csak szerető párt keres magának, akit végül meg is talál a talpraesett Papagena személyében.

Az opera és a próbatételek végén Tamino elnyeri Pamina kezét, az Éj királynője pedig visszahullik az éjszaka sötétjébe.

Ha az egész operát szeretnéd megnézni egy csodás filmen, akkor nézd Ingmar Bergman neves svéd rendező feldolgozását. Angol feliratot beállíthatsz.

<https://www.youtube.com/watch?v=ufQxByt7dNM>

A bosszúária kottájának kezdete. A legmagasabb hang f''' (háromvonalas f!)

Allegro assai

A Requiem Mozart utolsó jegyzékszámát viseli, a szerző hirtelen bekövetkezett halála miatt nem is tudta befejezni, tanítványa Franz Xaver Süssmayr írta meg a második felét. Teljesen kidolgozva csak az első két tétel készült el, de több további tétel lényeges részletei már készen álltak.

Keletkezésének körülményei kalandregénybe illenek: Mozartnál egy álarcos úriember jelent meg, hatalmas honoráriumot kínált a gyászmiséért, és a megrendelő kilétét nem fedte fel. Mozartnak utolsó évében rengeteg dolga volt, két operán is dolgozott, ill. a Klarinétversenyt is ekkor írta, ezért nem haladt a Requiem munkálataival. A megrendelő valójában egy vidéki gróf volt, aki elhunyt felesége emlékére rendelte e művet, és valószínűleg a saját neve alatt szeretne volna bemutatni. A gróf gazdag és kissé bogaras lévén, ez pontosan beleillett a róla ismert képbe: más szerzőktől is szokása volt művet rendelni, aztán a név nélküli kottákat kitette a muzsikusi elé, és megtippeltette velük, hogy vajon ki a szerző. Ők pedig tudták, hogy azt kell mondaniuk, hogy a gróf úr.

A Requiem szerzőségét végül Mozart felesége védte meg, bár a művet bemutatták a gróf udvarában.

<https://www.youtube.com/watch?v=USe-wZ0AOQQ>

Milos Forman *Amadeus* c. filmjének az a jelenete, ahol Salierivel komponálják a requiemet. Teljességgel fikció a jelenet, Salierinek nincs köze a gyászmise komponálásához, de zeneileg rendben van, és drámai hatása megrendítő.

Mozart: Requiem (Gyászmise) K.626. d-moll (1791)

Confutatis és Lacrimosa

A Requiem az elhunytak lelkéért, fekete színű miseruhában mondott szentmise, vagyis gyászmise. Latin nyelvű szöveg, nagyrészt megegyezik a közönséges mise szövegével, de az örvendező részeket nem tartalmazza, és kiegészül a Dies irae költői szöveggel, ebbe tartozik a fenti két tétel szövege.

A filmrészletben látható jelenetben a Confutatis tételt komponálja a szerző, utána következik a Lacrimosa. A két tétel magyar szövege:

*Ha a rosszak zavarodnak,
fojtó lángok kavarnak,
akkor engem hívj áldottnak.*

*Térden kérlek, ernyedetten,
sír a lelkem megtöröten:
ott, a végnél, állj mellettem!*

*Könnyel árad ama nagy nap,
hamvukból ha föltámadnak
a bűnösök, s számot adnak.*

*Uram, nekik adj jó véget,
Kegyes Jézus, kérünk Téged,
add meg nekik békességet.*

A gyászmise szövegének ez a része az utolsó ítélet szörnyűségéről és az attól való rettegésről szól. Kiegészül egy könnyörgéssel Istenhez, hogy mentesen meg a kárhozattól, a pokolba kerüléstől. A vers, a Dies Irae Celanoi Tamás középkori latin nyelvű himnusza.

A **Confutatis** tétel több rétegből áll össze a szöveg tartalma szerint: az ostorcsapás-szerű basszusmotívumból, ami a lángok kavargását idézi, az ítélet kérlelhetetlenségét szimbolizáló férfi szólamokból, és a női karon elhangzó könnyörgésből. A tétel végén pedig egy különleges ereszkedő harmóniamenet visz át minket a valóságon túli világba, a könnyek birodalmába.

A **Lacrimosa** tétel már csak a sírásról, a bánatról és könnyörgésről szól: hallhatjátok a g-moll szimfóniánál már említett sóhaj-motívumokat.

Ezen a felvételen Leonard Bernstein vezényel egyik utolsó koncertjén:

https://www.youtube.com/watch?v=T8GZ_W5XjW0

Ezen a felvételen egy másik zseniális karmester, Herbert von Karajan dirigál, figyeljétek meg a tempóbeli különbséget:

<https://www.youtube.com/watch?v=qG1lt2xkLuA>

Ezen a harmadik felvételen Sir Elliot Gardinert és korabeli hangszereken játszó kisebb létszámú együttesét hallhatjátok. Felfedezhetitek a basszatkürtöt a hangszerek között, a sötét, mély hangzáshoz volt rá szüksége Mozartnak.

<https://youtu.be/FjiMQbLheLE?t=1139> (18:59-nél kezdődik a Confutatis)

Ludwig van Beethoven (1770-1827) két korstílus határán élt, a klasszika és a romantika határán. Hatása az őt követő zeneszerzőkre óriási volt, főképp szimfóniai jelölték ki a művészi utat, amelyen haladni kellett. Az ő zenéje még klasszikus, de életútja inkább hasonlít a romantikus zeneszerzők életére: nem szolgált arisztokrata udvarokban, vagyonát és tekintélyét kizárólag műveinek köszönhetette, már életében „sztár” volt, bécsi temetésén szinte részt vett az egész gyászoló város. Pedig nem volt könnyű természet: mogorva, magányos, néha kiállhatatlan művész volt, aki már 30 éves korától fülbajjal küzdött, és mintegy 15 évet élt teljes süketiségben. Családja nem volt, barátokban, szerelmi kapcsolatokban azonban nem szűkölködött. Több bécsi főnemes mecénás busás évjáradékkal segítette, hogy csak a zenéjének élhessen. Életútja nem volt kalandos, Bonni gyerekkora után Bécsben töltötte életét.

A *Beethoven árnyékában* c. film jól mutatja a zeneszerző jellemét.

<https://www.youtube.com/watch?v=Y-a3hnO2Vw4>

Beethoven: Holdfény szonáta I. tétel (1801) „Quasi una fantasia” op. 27. No.2. cisz-moll

Beethoven 32 zongoraszonátája a zongorairodalom alapvetése, kiindulópontja. A klasszikus zongoraszonáták Haydn óta 3 tételesek szoktak lenni, gyors – lassú – gyors tételrenddel, Beethoven azonban szerette áthágnia szabályokat, az ő szonátái mind-mind különböző formájúak, hosszúságúak, mind-mind önálló egyéniség.

A **Holdfény szonáta** 1. tétele talán a legnépszerűbb Beethoven szonáta tétel. Az op. 27-es két szonátában Beethoven a fantázia műfaj szonátába való ötvözésével kísérletezett, az alcím annyit jelent: *mint egy fantázia*. A tételek nem a szokásos rendben követik egymást, hanem a tempó fokozatosan gyorsul, ráadásul a középső tétel olyan, mintha tánc lenne. A szonáta ragadványnevét természetesen 1. tételéről kapta, de nem Beethoventől, hanem Ludwig Rellstab költőtől. Maga a zeneszerző állítólag egy „Az imádkozó lány” c. költeményből merítette az ihletet. A tétel mindenesetre mozdulatlanságot, időtlenséget sugároz: triolás akkordfelbontásos kíséret felett egy lassú dallammal. Olyan, mintha a következő két, egyre gyorsuló tempójú energikus tétel előjátéka lenne. Sokféle asszociációt kelthet, minden hallgató maga alkothatja meg a hozzá tartozó képet.

Ez egy régebbi koncertfelvétel, de szerintem csodálatos, Claudio Arrau játszik: <https://www.youtube.com/watch?v=6XUKtdMRR-M>

A tétel felrakása szinte adja magát gitárra:

<https://www.youtube.com/watch?v=AqYnBm2lbAQ>

Beethoven halotti maszkja és egy életében készült viasznyomat alapján rekonstruált arcképe

Adagio sostenuto
 Si deve suonare tutto questo pezzo delicatissimo e senza sordino *)

sempre pp e senza sordino

*) D.H.: Dies ganze Stück muß sehr zart und mit Pedal gespielt werden.

Zeichnung von Anica Pelivan

A Holdfény szonáta kezdete

A **No. 25. (a-moll) bagatell**, ismertebb nevén a **Für Elise** című darab Beethoven egyik legismertebb zongoraműve. A szerző halálát követő negyvenedik évben adták ki először nyomtatásban, miután *Ludwig Nohl* felfedezte és lemásolta az azóta elveszett eredeti kéziratot. A mű címezte, Elise személye sokáig rejtély maradt.

Klaus Martin Kopitz német zenetudós szerint Elise *Elisabeth Röckel* volt, egy szoprán énekesnő, aki Bécsben ismerte meg a Beethovent, amikor 1807-ben tenorénekess bátyja Florestant énekelt a *Fidelioban*. Elisabeth Röckel 1810-ben egy másik zeneszerzőhöz, Hummelhez ment ugyan férjhez, de a bagatell keletkezésekor igen közel állt Beethovenhez.

A rövid mű rendkívüli népszerűségét annak is köszönheti, hogy a kezdő zongorázni tanulók számára is egy könnyű darab. Kis rondó formáról van szó (ABACA), amely báját a kezdésnek köszönheti: a bizonytalanul ismétlődő e-disz kezdés még nem határozza meg a hangnemet, maga a zenei anyag pedig végtelenül egyszerű, magától értődő.

A **bagatell** rövid terjedelmű karakterdarab, a szó jelentése: jelentéktelen.

Beethoven élete végén modern hangzású vonósnégyesek mellett több bagatellt komponált zongorára, az utolsó darab, amit papírra vetett, szintén egy bagatell sorozat volt. Az egyik a hat közül így szól:

https://www.youtube.com/watch?v=qzOSCy9rkqY&list=RDqzOSCy9rkqY&start_radio=1&rv=qzOSCy9rkqY&t=15

Für Elise
WoO 59, Bia 515 Bagatelle No. 25 in A minor L. van Beethoven

Poco moto.

A két epizód szokás szerint egy kis bonyodalmat hoz a nyugodalmas bevezető után, különösen a második, C betűvel jelölt viharos:

Ha még nem hallottátok volna, itt meg lehet ismerni:

<https://www.youtube.com/watch?v=muBY5i6tSj4>

Beethoven: V. szimfónia c-moll op. 67. (1804-8) Bemutató: 1808.

I. tétel

Beethoven 9 szimfóniája ugyanolyan mérföldkő a zenetörténetben, mint a 32 szonáta. Maga a kilences szám legendává vált, több zeneszerző – Bruckner, Mahler, Dvorak – ugyanennyi szimfóniát írt Beethoven mágikus hatására. A babonás Mahler úgy tartotta, hogy a 9. szimfónia után meg fog halni, ezért ki akarta játszani a sorsot, egyik szimfonikus művét nem számozta be. A csel nem sikerült, 10. szimfóniáját már nem fejezhette be halála miatt.

Brahms 40 éves koráig nem mert szimfónia írásába fogni, mert úgy érezte, hogy Beethoven nagyságát nem tudná felülmúlni.

Beethoven szimfóniái négy tételesek – kivéve a hatodikat, ami a Pastoral alcímet viseli, és a természet szépségét mutatja be -, utolsó szimfóniája pedig meglepő és újszerű módon kórust és énekes szólistákat alkalmaz. A hangszerek már nem bizonyultak elégnek, hogy Beethoven hitvallását, az örömet, szeretet, testvériséget hirdesse. Az zárótétel témája, az Örömhód az Európai Unió

Az 5. szimfónia valójában egyetlen 4 hangos motívumból bomlik ki:

Állítólag maga Beethoven mondta erre az egyszerű motívumra, hogy „így kopogtat a sors az ajtón”. Akár mondott ilyet, akár nem, a szimfóniát „sors” szimfóniának szokás nevezni, és maga a motívum is bekerült a zenei toposzok szótárába, számos zeneszerző használta, mint a kikerülhetetlen sors szimbóluma.

Valójában a szimfónia zenéje azt üzeni, hogy sorsunk mindig jóra fordul, és a sötétségből (c-moll) kitörhetünk a világosságba (C-dúr). A négy tétel folyamatosan nyílik ki az első tétel küzdelmessége után.

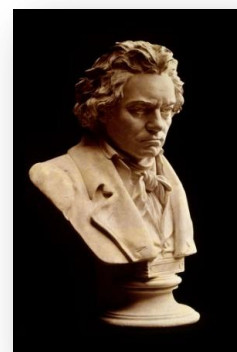
Ha figyelmesen hallgatjátok az első tételt, akkor állandóan ennek a jellegzetes témának a zakatolását fogjátok hallani, még a vidámabb 2. témában is, ott kürtön halljuk.

Az alábbi videón bal oldalon a partitúrában színekkel kiemelve láthatóak a tétel témái: késsel mindig a sors-motívum látszik. (Mellesleg az előadás is a lehető legjobb.)

<https://www.youtube.com/watch?v=pId6NTSyD2A>

A Disney a Fantázia 2000 c. sorozatában rajzfilmes animációt készített a tételhez, ezt is nézd meg!

<https://www.youtube.com/watch?v=nMnlxYkZKaU>

Franz Schubert (1797-1828) bár nagyon fiatalon halt meg, több mint hatszáz romantikus dalt, több szimfóniát, szonátát, vonósnégyest, operát és egyéb darabot írt. Rövid élete alatt majdnem 1000 műve született! A dallamok, a líra és a kifejező harmóniavilág iránti természetes érzékenységevel Schubert a 19. század legtehetségesebb zeneszerzői közé tartozik. Őt tartják a bécsi klasszicizmus utolsó mesterének, ill. az első romantikus zeneszerzőnek. Rengeteg műve közül korábban csak dalaival vált ismertté. Más művei rendre megbuktak.

A **romantikus dal** első jelentős és meghatározó képviselője volt Franz Schubert. Több mint 600 dalt komponált. Nem a klasszikus elődöktől kapta az ösztönzést. A kortárs, divatos német dalszerzők dalai hatottak rá. Ezeknek a muzikusoknak a zenéjét az utókor már rég elfelejtette, és Schubert is hamar túljutott példáikon.

Népszerűségük titka talán az egyszerű, őszinte hangban rejlik. Ezt bizonyítja az is, hogy az osztrák falvakban több dalát népdalként éneklik. Témájuk zöme tipikusan romantikus, barangoló, vándorló, álmodozó, csüggedt, merengő, indulatgazdag vagy a szív igaz örömeit fejezi ki. Schubert bármilyen témával azonosulni tudott. A sokféle hang közül jellegzetesen schuberti motívum az **ember magányának problémája, az örökös elvágyódás, otthontalanság, útkeresés, vándorlás.**

Szerenád (Ludwig Rellstab verse) D.957. d-moll

Halkan könyörögnek dalaim
Hozzád az éjen át;
A csendes ligetbe,
Kedvesem, jöjj ide hozzám!

Karcsú fák zsongnak susogva
A holdfényben,
A **leselkedő árulótól**
Ne félj, bájos leány.

Hallod a csalogányok csattogását?
Ó, neked könyörögnek,
A hangok édes csengésével
Értem könyörögnek.

Megértik a szív vágyát,
Ismerik a szerelem fájdalmát,
Ezüst hangjaikkal
Megérintenek minden lágy szívet.

Engedd, hogy a tiédet is megindítsák,
Kedvesem, hallgass meg,
Reszketve várok rád,
Jöjj, tégy boldoggá!

A Schubert-művek címe melletti „D” betű Otto Erich Deutsch nevére utal, aki elkészítette Schubert műveinek jegyzékét. Ez a jegyzék, csakúgy, mint a Köchel-jegyzék időrendben tartalmazza Schubert műveit.

1951-ben jelent meg a jegyzék.

A Szerenád Schubert késői dalai közé tartozik, állítólag egy kocsma asztalánál pattant ki a fejéből, ahol éppen barátjával találkozott. Lehetséges. Schubert feje állandóan tele volt szebbnél szebb dallamokkal, mikor fiatalon segédtanító volt apja mellett, akkor is előfordult, hogy órákat szakított félbe, mert hirtelen összeállt egy dallam a fejében.

A szerenád hagyományaihoz illően a dal zongorakísérete akkordfelbontásos, mintha mandolint, vagy gitárt hallanánk.

Érdekeselek a hangnemi viszonyok: a mollban folydogáló „könyörgő dal” a zölddel jelölt szövegnél váratlanul átvált dúrba, d-mollból D-dúrba. Ezt **minore-maggiore** váltásnak hívjuk, és Schubertnél gyakori gyönyörű színezet a zenében, nagyon fájdalmas érzelmi pillanatoknál alkalmazza. Merthogy érezzük ebben a szerenádban, hogy nem egy boldog szerelmes vallomása, hanem egy reménykedő, könyörgő, szenvedő szerelmes dala.

A dal 5 strófája (versszak) közül az 1-2. és 3-4. azonos dallamot kapott, tehát **strófikus dal**. A pirossal jelzett versszaknál megváltozik a zene, az idillikus vallomás szenvedélyessé válik néhány ütem erejéig, majd visszatér az eredeti mélabús szerenád-hangulat, sőt az optimista dúr bánatos mollba fordul, így végződik a dal.

Eredeti zongorás változat:

<https://www.youtube.com/watch?v=KN8FRXUBgJ0>

Liszt Ferenc átírta a dalt zongorára (ezt megtette más Schubert dalokkal is, sőt egyéb zeneszerzők zenekari műveit is áttette zongorára, és koncertjein el is játszotta őket). Az alábbi linken 10 híres zongorista játssza el a darabot. Mindenképpen hallgass bele (különösen javasolom Horowitzot), és figyeld meg, hogyan írja át Liszt a 2. versszakot!

<https://www.youtube.com/watch?v=xPM8EDNhAuk>

Erlkönig/A rémkirály Wolfgang Goethe verse. Ballada (1815)

A Schubert 18 éve a korábban keletkezett dal arról szól, hogy egy apa lázas beteg gyermekét vágató lovon viszi hazafelé. Ez a dal egy miniatűr dráma, melyben az énekes 4 szerepet játszik: hol a túlvilágra csalogató Rémkirályt, hol a lázálomban vergődő gyermeket, hol az aggódó apát személyesíti meg, hol a narrátor szerepét. Mindeközben a zongorakíséret triolás repetíciója (egyetlen hang ismételtetése) a ló vágóját ill. az apa lelkiállapotát érzékelteti.

A szereplők párbeszédváltása - a gyerek, az apa, a Rémkirály - fokozza a mű drámaiságát. Schubert a költemény 3 szereplőjét zeneileg megkülönböztethetővé teszi:

- a) a gyermek felkiáltásai mindig feszült, felfelé haladó dallamvonalak.
- b) az apa szólama mélyebb regiszterben mozog, tulajdonképpen nyugtatja a beteg gyermeket.
- c) a rémkirályé a legdallamosabb, legtagabb énekdallam, ott a kíséret is elsimul.

Figyelemmel kísérhetjük az énekszólam és a zongorakíséret viszonyának változásait is: a halál első két csábításánál a zongora-szólam egyszerű kísérszólam, szerenád jelleggel. A harmadik csábításánál a rémkirály leveti az álarcát, s csábítása fenyegetéssé válik. Énekszólamának a zongora szólamához való viszonya megváltozik, a szerenádszerű kíséret eltűnik, szólama hasonlóan az apa szavaihoz, szorosan a zongorán felhangzó zenei anyaghoz kötődik. Ezzel Schubert jól érzékelteti, hogy Erlkönig tulajdonképpen átvette az apa szerepét, a fiú az övé lett. Ez egyben a gyerek halálát is jelenti.

A gyermek halálát a narrátor énekbeszéd-szerűen, szárazon jelenti be.

Az alábbi videón követhetitek a szöveget magyar nyelven.

<https://www.youtube.com/watch?v=LLrXkNOcsj4>

Itt egy jó animációs filmet láthattok a dalból:

<https://www.youtube.com/watch?v=JS91p-vmSf0>

Schubert: A pizstráng – dal (1817)

A csermely halkan zúgott, hol útja völgyre nyílt,
Hús mélyén pizstráng úszott, úgy surrant, mint a nyíl.
Oly tisztán, szépen látszott, én csendben ültem ott,
A vízben vígan játszott, és messze csillogott.

Rút, álnok lesben állva egy férfi nézte őt,
Nagy horgászbottal várta, a hal hogy arra jő.
A tiszta vízben, véltem, itt nem lesz semmi baj,
Így meg nem fogja véle, hisz látja őt a hal.

A horgász cselre készül, mert unja már
A csermelyt, felzavarja s na lám amire várt,
Már húzza tépi horgát a végén a végén ott a hal,
Jajj, miért hogy mindig jól jár mindig célhoz ér ki csal.

Mässig.

Singstimme.

In ei - nem Bächlein hel - - le, da schoss in fro - her Eil' die
Fi - scher mit der Ru - - the wohl an dem U - fer stand und

Pianoforte.

lau - ni - sche Fo - rel - - le vor - ü - ber wie ein Pfeil. Ich
sah's mit kal - tem Blu - - te wie sich das Fischlein wand. So

stand an dem Ge - sta - - de und sah in sü - sser Ruh' des
lang dem Was - ser Hel - - le, so dacht' ich, nicht ge - bricht, so

mun - tern Fischleins Ba - - de im kla - ren Bächlein zu, des
fängt er die Fo - rel - - le mit sei - ner An - gel nicht, so

A pizstráng című dal egy helyzetdal, melynek zenei formája variált strófikus (a Rémkirály átkomponált dal voltak, ahol a strófák különböző zenéket kapnak). A variált strófikus daloknál a strófa változatai a szöveg jelentését illusztrálják: itt pl. a 3. versszakban a szegény pizstráng kifogásának pillanatánál vált a zene mozgalmasabbra, és a hangnem is megváltozik. A zongorakíséret itt is több mint pusztán harmóniai aláfestés, a csermely csobogását utánozza. (Megjegyzendő, hogy a dal szövege erősen áthallásos, mert természetesen nem horgásról és halról van szó, hanem férfiről – a „vadász” – és nőről – „az áldozat”. Így aztán a horgászból is teljesen más értelmet nyer a nem túl kifinomult, ám nagyon is népdalszerű szövegben.)

<https://www.youtube.com/watch?v=NF9DrUXowBo>

Liszt ebből a dalból is készített zongora-átíratot, ahol kissé eluralkodik a kíséret, és annyira virtuóz, hogy szinte játszhatatlan:

<https://www.youtube.com/watch?v=HkGcNt3ohog>

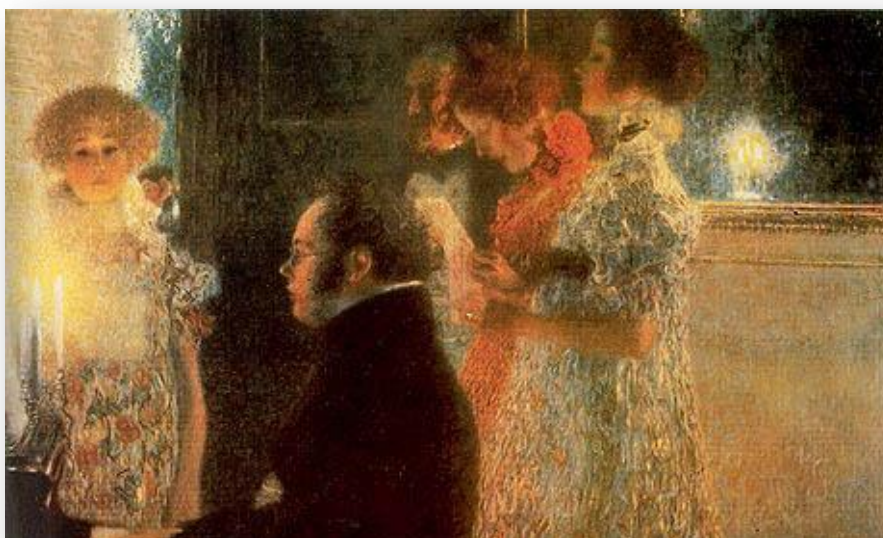
Schubert: A-dúr zongoraötös „Pizstráng” D.667. (1819)

A dal nyomán később, 1819-ben zongoraötös született (különlegessége, hogy a zongora mellett nem a szokásos vonósnegyes szerepel, hanem hegedű, brácsa, cselló, nagybőgő!), melynek 4. tételében a dalra írott variációkat hallunk. Schubertnél gyakori, hogy zenei gondolatai dalban születnek, és később hangszeres darabok lesznek. A zongoraötös egy évvel a szerző halála után jelent meg. Sajnos ez is gyakori Schubertnél, a halála után megjelent számos zenemű opus. posth. (posthumus) jelzettel kapott.

<https://www.youtube.com/watch?v=wIxVTpEyMEw> a zongoraötös 4. tétele.

Ezen a filmen egy 1969-es felvételen a világ legjobb muzikusai játsszák a variációs tételt:

<https://www.youtube.com/watch?v=b8-H0r0iL6Q> 37:30

Gustav Klimt: Schubert a zongoránál

Schubert ugyanabban a városban élt, ugyanabban az időben, mint Beethoven. Valószínűleg mégsem találkoztak személyesen.

Schubert tisztelte és csodálta Beethovent, ott volt a Beethoven koporsóját vivő zenésztársak között a nagy temetésen, és egy variáció sorozatát Beethovennek ajánlotta (állítólag személyesen vitte el neki, de Beethoven éppen nem volt otthon). Beethoven tudott a fiatalabb komponista tevékenységéről, valószínűleg dalait ismerhette, egy alkalommal állítólag utódjaként említette, de a kortársak ilyen visszaemlékezéseit fenntartással kell kezelni.

A két zeneszerző habitusa és baráti köre nagyon eltérő volt, Beethoven a felső körökben mozgott, Schubert inkább művészféle barátok között. Schubert visszahúzó és gátlásos volt, talán nem is erőltette a nagyhíré Beethovennel való találkozást.

Sorsa és elismertsége sokkal sanyarúbb volt, mint az idősebb mesteré, dalain kívül egyéb műveit nem ismerte a közönség, életében mindössze egyetlen nyilvános koncertje volt halálának évében. Számos műve – így a Befejezetlen szimfónia is – jóval halála után lett kiadva és bemutatva, Szeretett volna operaszerzőként kitűnni, de próbálkozásai nem arattak sikert, az ő világa inkább a líra volt, mint a dráma. Saját otthona sosem volt, barátoknál, testvéreinél húzta meg magát, zongora nélkül komponált, így ontotta magából a szebbnél szebb műveket. Hagyatéka feljegyzésekből, kottákból, naplórészletekből és egy szemüvegből állt.

Schubert: „Befejezetlen” szimfónia, h-moll D.759. (1822)

A klasszikus zenekari repertoár kevés darabját övezi annyi rejtély, mint Schubert h-moll szimfóniáját. Gondunk akad mindjárt a sorszámozással is: jóllehet a művet többnyire „Nyolcadikként” szokás emlegetni, voltaképpen korábban keletkezett, mint a hagyományosan „Hetedikként” számozott „Nagy” C-dúr szimfónia. De valamelyest problematikus a „befejezetlen” jelző is, hiszen az elmúlt másfél század során sokan vélték úgy, Schubertnek valójában nem is igazán állt szándékában további tételekkel egészíteni ki a kompozíciót, miután felismerte, hogy e két tételben már mindent elmondott, amit akart. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a zeneszerző hozzákezdett egy harmadik tételhez is, E scherzo 1822-ben megkezdett hangszerelése azonban az első néhány ütem után félbeszakad – nem tudni miért. Talán más dolga akadt? Talán mély válságban volt? Igen, ekkoriban betegeskedett, és több befejezetlen mű maradt ekkoriból.

Akárhogyan történt is azonban a dolog, a mű létezése hamarosan feledésbe merült, s a két befejezett tételt tartalmazó kéziratra csupán 1865-ben bukkant rá Johann von Herbeck a komponista egykori barátja, Anselm Hüttenbrenner házában. Az év decemberében Herbeck be is mutatta a két fellelt tételt Bécsben – zárótételként Schubert Harmadik szimfóniájának fináléját illesztve melléjük. Mai fülünk számára azonban az efféle életigenlő befejezés nagyon kevésbé illik az első két tétel karakteréhez, manapság a művet két tételes formájában játsszák.

Az I. tétel a mélyvonósokról indul, baljóslatúan, majd belép a kíséző figuráció, és utoljára a dallam, azonban hamar széttzilalódik, újrakezdődik. Igazi romantikus, tapogatózó indítás. A melankólia az egész tételt áthatja, a dallamok érzelmesek, sok a félbeszakítás, de 1-1 zárlatnál, csúcspontokon érezhető a beethoveni szimfóniák grandiozitása. Hallgasd különös figyelemmel a 6:45-tel kezdődő szakaszt, a tétel ún. kidolgozási szakaszát, ahol a témák variálása, fejlesztése, boncolgatása történik. Ebben a 3 perces zenében benne van a világ minden szomorúsága, drámája, szenvedése és magánya. Schubert életének alapélményei. Ezután visszatér a tétel első része, hogy szimmetrikusan lezárja a formát.

<https://www.youtube.com/watch?v=oDOWP0jZrSQ> Ebből a darabból rengeteg jó előadást találtok, nekem ez tetszik

legjobban. Trevor Pinnock régi zene specialista, és megközelítése nem a romantika felőli, hanem megpróbálja elhelyezni a művet igazi korába: hiszen ekkor Beethoven még élt! Szinte ki se léptünk a klasszicizmusból. És mégis annyira érzelemgazdag, miközben átláthatóan tűpontos.

Schubert barátai között